

Husák, Petr

Závěr života, vznik mýtu a jeho tradování

In: Husák, Petr. *Když rozpínají ruce, dotýkají se temnot : proměny kněžské identity v prostředí českého katolicismu v 19. a 20. století*. Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2021, pp. 380-420

ISBN 978-80-210-9792-6; ISBN 978-80-210-9793-3 (online ; pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/144646>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

10 ZÁVĚR ŽIVOTA, VZNIK MÝTU A JEHO TRADOVÁNÍ

Na úplný závěr je třeba zaměřit pozornost na období, v němž se postupně završila životní dráha všech tří osobností, jejichž kněžské působení jsme se pokusili sledovat, v rámci možností i rekonstruovat a porozumět mu. V této chvíli již známe způsob, jakým realizovali své kněžské povolání v podmínkách zániku rakouské monarchie, zrodu Československa a formování společnosti v prostředí nového státu. Představa, kterou o ideální kněžské službě přejímali a zároveň sami pro sebe utvářeli a následně uskutečňovali, či dokonce propagovali, byla dána společenskými a církevními kontexty 1. poloviny 20. století a adresována člověku, který vyrůstal právě v tomto historickém období. Druhá světová válka a zejména únor 1948 s nástupem komunistického režimu přinesly zásadní proměnu společenské, politické, kulturní i náboženské reality, charakteristickou ovzduším nesvobody, hledáním kompromisů v soužití s novopecenou vládnoucí mocí, pronásledováním církve a nutností bojovat o zachování osobní integrity a často i životní existence. Jakkoli se porozumění kněžskému povolání Emanuela Masáka, Antonína Ludvíka Stříže a Dominika Pecky zformovalo před rokem 1948, závěr života prožili všichni tři v prostředí komunistické totality. Jak na proměnu paradigmatu reagovali? Obstáli? Jak sami nahlíželi na své celoživotní působení? Naplnily se jejich pastorační plány a sny? Co provázelo jejich smrt? Zůstali inspirací pro mladší generace kněží a věřících? Je možné vysledovat alespoň náznaky vytváření ustáleného narativu či přímo mýtu o jejich kněžském životě, který by byl následně tradován a předkládán jako vzor?

10.1 Kněžské působení na sklonku života a v prostředí komunistického režimu

Kněžské povolání oproti jiným povoláním či profesím provází významné specifikum týkající se závěru „kariéry“. Nemusí být totiž ukončena dosažením důchodového věku, a dokonce ani neschopností působit v pastoraci v rozsahu, v jakém ji vykonávají kněží v plné síle. Ani nemoc či trvalá indispozice vlastně nutně nemusí znamenat konec kněžské služby, protože ta je koneckonců povahy duchovní. I trpící nemocný kněz se může vnímat jako „aktivní“ skrze službu modlitby, duchovní doprovázení či díky vědomí, že zprostředkovává Boží požehnání. Tak se klidně může stát, že před největší a nejobtížnější zkoušku svého pastoračního působení bude postaven až na sklonku života. Takové případy známe i z českého prostředí ve 20. století.¹ Nebo naopak sám kněz může cítit potřebu dokončit některý z pastoračních úkolů, které jej v životě potkaly, případně se zaměřit na něco konkrétního, co považuje v dané situaci za extrémně důležité. Období kněžského stáří tak představuje zajímavou a občas i svéráznou životní periodu, nabízející konkrétnímu knězi v některých ohledech takřkajíc dozrát. Prožívána bývá přirozeně velmi individuálním a rozmanitým způsobem. Stejně jako se mohou některé aspekty u daného kněze ve stáří do jisté míry zradikalizovat či vystoupit pronikavěji do popředí, u jiného může naopak dojít k celkovému útlumu. Vedle toho je potřeba znovu připomenout, že u Emanuela Masáka, Antonína Stříže i Dominika Pecky se toto období prolulo ještě i s kontextem komunistické totality, který dovedl některé aspekty dané fáze životního cyklu nebývale vyhrotit.

10.1.1 Vzkříšení apoštolátu knihy

Emanuel Masák, nejstarší z naší trojice, pociťoval potřebu zhodnotit své celoživotní působení již s nástupem nacistické okupace. Vzhledem ke svým zdravotním problémům (zrakové potíže, katar hrtanu) požádal úřady o penzionování, k němuž došlo k 1. říjnu roku 1942. V této souvislosti si tedy dopřál čas ke zpětnému pohledu na své dlouholeté katechetické působení v Židenicích a do svého deníku si zapsal: „31 let působím zde v Žid., na periferii, odkud každý hleděl co nejspíše dostat se jinam. Zvykl jsem i zde, nalezl mezi svými žáky mnoho velmi hodných dětí, dal jsem jim ze sebe, co jsem mohl, i při svých přirozených nedostatcích, snad mnozí měli také mne rádi – ale cítím sám, že je čas, aby mě vystřídala mladší síla...“²

1 Vzpomeňme například energické působení stárnoucího Františka kardinála Tomáška a klíčovou roli, kterou sehrál v procesu pádu komunistického režimu.

2 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1932–1944*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 140–141.

Do školy se ale nakonec po válce ještě jednou vrátil a vyučoval až do roku 1950. Bezprostředně proto mohl sledovat násilné vytlačování kněží a náboženství ze škol. Spolu s tím prožíval také destrukci světa, v němž celý život jako kněz působil. Únor 1948 nepřežila ani Družina literární a umělecká, ani Dědictví sv. Cyrila a Metoděje, zanikly všechny revue i časopisy a z veřejnosti postupně mizely symboly křesťanské kultury. Množily se problémy s výukou náboženství a obstrukce při sestavování rozvrhů, kdy ředitelé vytvářeli dojem, že bude stále obtížnější pro hodiny náboženství nalézt volné učebny. „A zvláště my kněží cítíme se tam více než kdy dříve cizím tělesem, trpěným zatím jen z taktických důvodů a se všech stran nedůvěřivě špehovaným,“ stěžoval si Masák v roce 1949 příteli Oldřichu Svozilovi.³ Utužování totalitního režimu bolestně prožíval také skrze zatýkání lidí ze svého okolí. Hluboce se jej dotklo především zatčení místního duchovního správce Bohuslava Němčanského⁴ a později i přítele Dominika Pecky.⁵ Přesto se stále zabýval tím, jak zachovat alespoň některé ze střípků kněžské stavovské paměti. S Oldřichem Svozilem se radil kupříkladu nad tím, co je možné udělat, aby se zachovala korespondence Karla Dostála-Lutinova či pozůstalost Josefa Vévody, již léta ochraňoval pro „příznivější budoucnost“.⁶ Smířoval se rovněž s tím, že jeho *Rukověť [Průvodce] katolické literatury* nebude pravděpodobně nikdy publikována: „Bude to osudné i pro mou práci: zůstane asi už navždy torzem, napsána na lístcích [...]. Budu ovšem pracovat dále, ale přece jen myšlenka, že to nikomu neposlouží, nedodává chuti ani nepohání k rychlejší práci...“⁷ Zatím alespoň vypomáhal v kostele při zpovídání. I tato možnost služby mu ale nakonec byla odejmuta, když byl v roce 1953 ke správě farnosti povolán kontroverzní kolaborující kněz Stanislav Šlapák. Ten dle Masáka svými postoji velmi záhy rozvrátil dobré vztahy v místním společenství. Nejaktivnější farníci začali raději navštěvovat jiné kostely. Masákovi pak nový duchovní správce jakoukoli výpomoc zakázal. „A tak jsem letos poprvé ani o ván. svátcích nevypomáhal při zpovídání,“ zapsal si do svého deníku 29. prosince 1953.⁸ Vedle toho, že se musel vyrovnávat s mizením duchovního, sociálního a kulturního světa, který znal a od svého mládí spoluutvářel, byl nucen smířovat se i se zánikem světa fyzického, v němž jako dítě vyrůstal. Už od doby krátce poválečné se totiž začal připravovat projekt výstavby Křetínské přehrady, jíž překážel starý mlýn Masákovy rodiny. K samotné realizaci sice došlo

3 Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc, fond Oldřich Svozil, inv. č. 74, kart. č. 3. Dopis Emanuela Masáka Oldřichu Svozilovi z 26. listopadu 1949.

4 Tamtéž. Dopis Emanuela Masáka Oldřichu Svozilovi ze 7. dubna 1953.

5 Tamtéž. Dopis Emanuela Masáka Oldřichu Svozilovi z 29. prosince 1954.

6 Tamtéž. Dopis Emanuela Masáka Oldřichu Svozilovi z 6. ledna 1960 a následně ještě z 20. listopadu 1963.

7 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1944–1951*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 68–69. *Rukověť* Masák dokončil v polovině 50. let. Zůstala v podobě kartoték.

8 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1952–1956*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 13–14.

až v 70. letech 20. století, s krajinou kolem mlýna i s rodným domem se ale Masák loučil již mnohem dříve: „Když jsem [...] v podvečer obcházel všechna mně milá místa v okolí mlýna a představil si, že to všechno snad v několika málo letech zmizí pod vodou – spolu s mým rodným domem – bylo mně opravdu teskno a bolestno...“⁹

Své názory o povaze komunistického režimu dával Masák tu a tam najevo i veřejně a můžeme jednoznačně potvrdit, že odmítl jakkoli kolaborovat. Tvrdě se kupříkladu vymezil vůči režimem organizované Katolické akci a při návštěvě jejích agitátorů kritizoval perzekuci církve, politické procesy s církevními představiteli, zatýkání kněží, řeholníků, řeholnic a věřících.¹⁰ O obsahu komunistické ideologie si nedělal žádné iluze již před únorem 1948. Do svého deníku si krátce po osvobození od nacistické nadvlády zapsal: „Budeme opravdu svobodni? Nebudou nám nyní vládnout místo Němců komunisté ve službách Moskvy?“¹¹ Zklamala ho však lhostejnost části společnosti ke skutečnosti perzekuce církve, bližních, sousedů, kněží atd., o čemž svědčí poznámka v deníkových záznamech z května roku 1950: „Ostatní veřejnost – mimo věřící lid – přijala tyto věci celkem lhostejně a zdá se, že někde i s jakousi radostí: bylo přece provedeno to, čeho si býv. ‚pokrokáři‘, nár. socialisté atd. dávno přáli, ale k čemu neměli sami dost odvahy nebo možnosti.“¹²

Neblahá situace 50. let ale nakonec vedla k paradoxní příležitosti, kterou plně využil. Celý život toužil revitalizovat obraz kněze buditele, který disponoval bohatou knihovnou, z níž půjčoval věřícím i dalším zájemcům vše potřebné. Výše jsme uvedli, že tento sušilovský model „apostolátu knihy“ musel v 1. polovině 20. století kvůli změněnému historickému kontextu ustoupit do pozadí. Po roce 1948 ovšem došlo k razantnímu omezení svobodné četby. Řada knih byla zakázána, odstraněna z veřejných knihoven či přímo zničena. Masákova mohutná knihovna se tak najednou proměnila v cenné bohatství, o něž se tento stárnoucí kněz milující knihy velkoryse a odvážně dělil. Ačkoli mu bylo půjčování zakázáno a knihovnu musel oficiálně zavřít, půjčoval dál, a to i po opakujících se návštěvách ze strany státních orgánů. V roce 1954 jej takto navštívil například volební agitátor a vyprovokoval ho ke kritice státní církevní politiky, a to za přítomnosti tří osob, které v knihovně zrovna vybíraly knihy k půjčení. Výsledkem byly nakonec jen výhrůžky státního tajemníka pro věci církevní, že bude obviněn z vybízení věřících k neúčasti na volbách a z šíření nelegální literatury.¹³ Pro knihy ale i nadále pravidelně chodily desítky lidí, k čemuž je nutno připočítat i ty, jimž knihy zasílal poštou. Půjčoval vše, o co byl zájem. Od staroříšských tisků přes svazky duchovní literatury po beletrii.

9 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1944–1951*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 50.

10 Tamtéž, s. 90.

11 Tamtéž, s. 33.

12 Tamtéž, s. 101.

13 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1952–1956*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 17–18.

Navíc nepočítal s tím, že mu budou knihy vráceny, a tak se pomalu loučil se svou největší pozemskou vášní: „*A tak [se učím] si pomalu zvykat odpouštět se od nejmilejších mně věcí ,tohoto světa‘ – loučit se s tím, co bylo tak podstatnou částí mého života, a tak se připravovat a ulehčovat si ono poslední nutné rozloučení, jež se přece přibližuje každým dnem...*“¹⁴ Čtenáři a přátelé prahnoucí po kvalitní duchovní četbě v době tíživé kulturní pouště komunistické totality přijímali Masákovu štědrost a v případě potřeby i doporučení konkrétního titulu s upřímnou vděčností: „*Požehnaná Vaše myšlenka, že jste mi je [knihy] vybral, požehnaná Vaše knihovna, požehnaná Vaše činnost půjčování. [...] Ony knihy mne posílily tolik, že by to žádný z lidí nedokázal, a věru, bylo i je mi toho potřeba. [...] Ani nevíte, důstojný Pane, jak veliké dobro jste mi tím prokázal.*“¹⁵

10.1.2 Naplnění snu o „staříčkém bílém pastýři“

V případě Antonína Ludvíka Stříže je potřeba nejprve zvažovat, že nikdy nebyl uvězněn a ani nepřišel o státní souhlas k duchovenské službě. Stále působil na Vyšehradě jako kanovník a farář, neprožil tedy razantní zlom, který zakusili kněží, kteří ze dne na den ztrátou souhlasu či zatčením přišli o tradiční působiště, v němž se dobře orientovali a byli na něj uvyklí. Pastoraci v takovém rozsahu jako před únorem 1948 (učitelská činnost v semináři a na fakultě, pořádání poutí, publikování) se samozřejmě věnovat nemohl. Když však přehlédneme celý Střížův život, lze považovat 50. léta, tedy poslední desetiletí jeho kněžského působení, za symbolický vrchol jeho pastorační služby. První výrazný životní vrchol představuje desetiletí spolupráce s Josefem Florianem (1909–1919), druhý vrchol lze datovat rovněž desetiletím, a to od roku 1929 po rok 1939, kdy působil na místě spirituála pražského semináře, vydával časopis *Vinice Páně*, dále překládal, zprostředkoval věřícím specificky zaměřenou spiritualitu, pořádal poutě na místa mariánských zjevení a rozvíjel další aktivity, které s tím souvisely. Třetí vrchol pak představují právě 50. léta, byť se to může zdát paradoxní. Je ale třeba připomenout, že Stříž již od dob staroříšských sdílel apokalyptický pohled na svět a s příchodem společenské krize minimálně v rétorické rovině počítal. Prožil dva světové válečné konflikty, které interpretoval jako příležitost k pokání a k návratu moderní společnosti k Bohu a církvi, která však nebyla využita. V souvislosti s lasaletským zjevením proto před rokem 1948 prorokoval blížící se třetí katastrofu. Únorové události a vše, co po nich následovalo, proto docela dobře mohl vnímat jako naplnění proroctví a jako potvrzení vlastního vidění dějinného vývoje. Čím horší krizi společnost prožívala a čím tvrději byla církev pronásledována, tím silněji to Stříž mohl prožívat na jedné

14 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1944–1951*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 111.

15 Archiv Moravského zemského muzea, fond Emanuel Masák, Korespondence se čtenáři. Dopis M. Homolíkové z 12. srpna 1953.

straně samozřejmě bolestně (spoustu pastoračních aktivit nemohl vykonávat, mnozí z jeho přátel skončili za mřížemi atd.), ale na druhé straně i s pocitem jisté satisfakce. Vše totiž nasvědčovalo tomu, že dochází na jeho slova. Vyše jsme popsali, že komunistickou totalitu v prvé řadě prožíval v rovině duchovního zápasu, v němž právě kněz zápasící o spásu lidských duší sehraje klíčovou roli. Zcela jistě se necítil ve své kněžské identitě nijak ohrožen. Ba naopak. Čím zákeřněji usilovaly „mocnosti temnot“ o zkázu člověka a zničení církve, tím nepostradatelnějším se ve společnosti stal kněz.

Ve vztahu ke komunistickému režimu měl tedy Stříž jasno a bylo to dáno už jeho „florianovskou“ výchovou v mládí, která později působila rezistentně k případnému pokušení hledat kompromisy s vládnoucí mocí, jež se neštítala využívat represí různého druhu. Tento Florianův pozitivní vliv zpětně ocenil i například Jakub Deml, když o něm napsal: „*Ale pan Florian věděl, a dobře věděl, že všechen život a zákon spočívá na četnických bodácích, posledním a jediném státním argumentu a piliři. On v tom byl, on i v tom byl věstcem budoucnosti. On už tehdy žil zrakem a duchem v únoru 1948. Já tomu ovšem nevěřil, nejsa vidoucím.*“¹⁶ Nezapomeňme, že součástí této „výchovy“ byly i vize Kateřiny Emmerichové, mezi nimiž se pro situaci 40. a 50. let 20. století náramně hodila zejména ta, kterou Stříž publikoval ve *Vinici Páně* v roce 1932: „*Lucifer byl do ní [do bezedné propasti – pozn. autora] svržen, spoután a úplná tma se kol něho rozprostřela.*“ Avšak slyšela „*jsem, že Lucifer, nemýlila-li jsem se totiž, padesát nebo šedesát let před rokem 2000 po Kristu bude na určitou dobu uvolněn a propuštěn.*“¹⁷ Dočasná vítězství zla se tedy dalo očekávat a bylo nutné se na tuto dobu dobře připravit, na čemž Staroříšští a posléze i Stříž jako kněz měli vytrvale pracovat. Na druhou stranu nelze říci, že by Stříž po roce 1948 patřil k bojovníkům proti komunistickému režimu nebo že by rozvíjel nějaké výraznější skryté pastorační aktivity jako jiní kněží. Do hledáčku Státní bezpečnosti se přesto dostal, a to nejpozději od října 1954, čehož si byl pravděpodobně dobře vědom.¹⁸ Dle zprávy o skartaci operativního svazku s označením 54646 MV údajně ukrýval a rozšiřoval texty jezuita Tomislava Kolakoviče.

Vzhledem k tomu, že se dochovaly záznamy některých Střížových vyšehradských kázání a adoračních meditací z počátku 50. let, je možné tvrdit, že jeho postoj ke komunistickému režimu byl sice jasně negativní, sdělován byl ale skrze ryze náboženské pojmy. Stříž tak mohl činit na jedné straně z důvodu opatrnosti, na níž se podepisovalo i nastupující stáří, a na druhé straně také proto, že na střet s komunismem právě takto nahlížel, tedy jako na věc náboženskou, jako na duchovní zápas, jak jsme to již ostatně několikrát zmínili. Například 6. prosince 1951 v adorační promluvě rozmlouvá s Ježíšem, oslovuje ho paradoxně jako marnotratného syna, který rozdal svou lásku, když se obětoval pro spásu člověka, a vyzývá ho, aby se

16 Deml, Jakub: *Korespondence. Sedm let jsem u vás sloužil. Vzpomínky na Josefa Florianana*. Praha 2015, s. 79.

17 [Stříž, Antonín Ludvík]: Úžasný případ posedlosti v Earlingu u Chicaga z r. 1927. *Vinice Páně* 3, 1932, s. 39.

18 Rozhovor autora s Annou Huječkovou, praneteří Antonína Ludvíka Stříže, 26. listopadu 2014. Archiv autora.

znovu vydal na tento svět a znovu svou láskou přivedl člověka k Bohu, neboť ten je ohrožen jiným marnotratným synem: „*Přijď [Ježíši] a dej se poznati ve všech vrstvách! Ty miluješ hříšníky – nuže, tolik jich zde máš a nedbal bys o ně? Ne, ty musíš znovu tajemně přijíti. Nepohne-li tě k tomu naše prosba, je zde skutečnost, která tě nemůže nechat lhostejným. Potuluje se zde ve světě mezi námi jiný marnotratný syn, ten, který promrhal svůj úděl a nyní zde krade a loupí – je to bývalý anděl světla, nyní anděl tmy a zhouby – ďábel. Počíná si jako kouzelník, který obluzuje duše, zvláště mládež.*“¹⁹ O Velikonocích roku 1952 Stříž ve své promluvě s názvem *Noc v žaláři* využívá dobového slovníku, když popisuje, že Ježíš musel být nejprve usvědčen z „*protivládni činnosti*“²⁰ a „*vyvržen z národa*“,²¹ aby mohl být následně popraven. Dramatičnost svých slov navíc zesiluje ďáblovým výsměchem nad ukřižovaným, který rovněž nepostrádá aktualizační ráz: „*Nastal soud nad tebou [proroku galilejský]. Nesoudíš ty svět, nýbrž svět soudí tebe – a již tě odsoudil. – Já, kníže tohoto světa že budu odsouzen a vyvržen? Ó, kostky se obrátily: ty jsi odsouzen, ty jsi vyvržen, – a já jsem neomezeným pánem světa. Tebe svět zavrhl...*“²² Celkově lze říci, že Střížovy adorační promluvy z počátku 50. let společně s výzvami k bdělosti prostupuje znovu apokalyptický tón, protože „*nyní lidé [...] pohrdají Tebou, Tvým učením, Tvým zákonem, potírají Tvé Království, Tvou Církev...*“, ale až nadejde den soudu, „*...bude to ,den hněvu, den hrozný, kdy nebesa třásti se budou i země*“.²³

Pokud jsme řekli, že Stříž vnímal střet s komunismem především jako duchovní zápas, je třeba počítat také s tím, že tomu odpovídal způsob, jakým se tohoto zápasu účastnil. Nezaměřoval se na (z pohledu režimu) ilegální aktivity různého druhu (práce s mládeží či jinými skupinami věřících – být se podobné aktivity alespoň pokoušel krýt;²⁴ tajná příprava a výuka zájemců o kněžství, přednášení, působení v emigraci atd.), protože za největší bojovníky považoval bezbranné nemocné a trpící – na prvním místě stigmatizovanou Annu Tomanovou, kterou jezdil v intervalu tří týdnů navštěvovat a neúnavně podporovat svým duchovním provázením. Vedle toho se věnoval nenápadné službě zpovídání na Vyšehradě, kde, jak píše ve „*své Vyšehradské kronice*“, se těšil z příležitosti být svědkem několika obrácení.²⁵ V roce

19 Archiv Centra dějin české teologie Praha, fond Antonín Ludvík Stříž, Stříž, Antonín Ludvík: Rozmluva s marnotratným synem. Adorace z 6. prosince 1951, s. 5.

20 Tamtéž, Stříž, Antonín Ludvík: *Noc v žaláři*. Adorace na Vyšehradě 3. dubna 1952, s. 1.

21 Tamtéž, s. 3.

22 Tamtéž, s. 4.

23 Tamtéž, Stříž, Antonín Ludvík: *Bděte!* Adorace ze 4. prosince 1952, s. 1.

24 Například Jan Konzal (tehdejší aktivista v postupně vznikajícím církevním „podzemí“ a pozdější duchovní tzv. skryté církve) vzpomíná, že se zkoušky chrámového sboru na vyšehradské faře stávaly příležitostí ke skrytým aktivitám, jimž Antonín L. Stříž nijak nebránil a pokoušel se jim takto poskytnout „*krycí stan*“ – viz Konzal, Jan: *Duch a nevěsta. Z dějin církevního podzemí ve 2. polovině 20. století*. Brno 2010, s. 17. Dále také viz elektronická korespondence autora s Janem Konzalem: Dopis Jana Konzala z 13. 11. 2016. Archiv autora.

25 Archiv Centra dějin české teologie, fond Antonín Stříž, Stříž, Antonín Ludvík: *Vyšehradská kronika 1956–1957*, s. 15.

Obr. 33: Antonín Ludvík Stříž v 50. letech

1952 se mu navíc dostalo dalšího znamení, že Bůh své věrné zápasící o spásu svou i bližních neopouští. Rozhodl se totiž podniknout akci, skrze níž se symbolicky navracel do svého mládí. Když společně s Josefem Florianem cítili, že překážek je ve Staré Říši a pak i ve Velké u Strážnice už příliš, požádali o ochranu moravské patrony sv. Cyrila a Metoděje a přesídlili do Osvětiman pod horu svatého Klimenta. Zde se Stříž dověděl o snu místní zbožné ženy o „*starěčkém bílém pastýři*“ Piu X. a svatém Metoději, kteří vyzvali moravské věřící k obnově úcty k soluňským bratřím s příslibem zázračného nalezení Metodějových ostatků. Pomůckou měly být spisy sv. Jeronýma. Mladý Stříž tuto výzvu vyslyšel a začal z latiny překládat Jeronýmovy listy, které následně vyšly v *Dobré m díle*.

Na sklonku svého kněžského života Stříž cítí, že znovu církev i svět potřebují zvláštní pomoc shůry. Kdo jiný by mohl zvrátit temné poměry vládnoucí v českých zemích než svatý Metoděj svou biskupskou holí. Proto se stárnoucí Stříž vydává na Moravu, a to společně se svým přítelem a ctitelem Anny Tomanové Janem Svobodou, který se již delší dobu zabýval otázkou nalezení Metodějova hrobu²⁶ a nabyt přesvědčení, že svaté ostatky již byly vykopány při archeologických výzkumech

26 Právník Jan Svoboda dokonce o nález sepsal nikdy nepublikovanou studii, v níž datuje předání ostatků nejprve do jeho péče již rokem 1952 a dále uvádí, že následně byla v roce 1954 předána do opatrování Antonínu Střížovi. Viz Svoboda, Jan: *Hrob svatého Metoděje*. [Praha] 1967. Strojopis uložený v soukromém archivu Bohumila Svobody.

v roce 1905 a zůstaly uloženy v oratoři kostela v Osvětimanech.²⁷ Tyto ostatky opravdu získávají a následně se vypravují k Anně Tomanové s vírou, že jediné ona bude schopna ověřit jejich pravost.²⁸ Tomanová se k původu ostatků skutečně vyslovila a označila je za kosterní pozůstatky: „...*pána s plnovousem, bílým plnovousem*,“ jehož „*bratr je pochován v Římě u svatého Klimenta*.“²⁹ Stříž měl jasno. Konečně se naplnil příslib, který od sv. Metoděje prostřednictvím snu zbožné venkovanky dostal, když se jako spolupracovník Josefa Floriana ve Staré Říši rozhodl překládat a vydávat listy sv. Jeronýma.³⁰

Na tomto příběhu je možné ukázat hned dva důležité momenty. Za prvé se zdá, že imaginativní vzorce, sny a plány týkající se kněžství i obecně pojetí hlásání evangelijní zvěsti, které Stříž sdílel již ve Staré Říši, u něj zůstaly aktuální po celý život, a že se mu dokonce tyto sny podařilo svým způsobem naplnit. Skutečně se zdá, že ideál „kněze věrného“ jako jistý orientační nástroj v pastorační a jako motivační a spirituální zdroj nikdy neopustil. Právě v 50. letech se jako kněz ve chvíli, kdy byl zbaven dřívějších pastoračních, kulturních a publikačních možností, tomuto ideálu snad nejvíce přiblížil. Nikoli jmenování vyšehradským kanovníkem, nýbrž možnost být jako zpovědník stigmatizované Anny Tomanové nablízku zázračným dějům, a účastnit se tak bezprostředně zápasu s „*mocnostmi temnot*“ představuje vrchol jeho kněžského působení.

A za druhé nabízí zajímavý příklad toho, jak mohl na skutečnost nejprve blížící se a následně rozmáhající se totality reagovat konkrétní kněz. Stříž tak ve 2. polovině 40. let a v letech padesátých společně s dalšími kněžími, kteří se nechali výrazně ovlivnit staroříšskou tradicí, reprezentuje ve starší generaci kléru osobitý prvek – prvek formovaný mimo jiné ultramontánní spiritualitou a specifickým vzorem kněžství, prvek burcuující, prorocký a apokalyptický.

10.1.3 Přípravenost zůstat druhým nablízku za všech okolností

Dominik Pecka se v porovnání s Masákem a Střížem s realitou komunistické totality střetl nejbezprostředněji, a to zejména skrze své dvojí věznění. Jako kněz, který se

27 Tamtéž, s. 39.

28 Nebylo to poprvé, co Stříž takto ověřoval pravost některých ostatků, stejně jako schopnost Tomanové je rozeznat. Dle některých svědků jí z tohoto důvodu dokonce zkoušel předkládat „obyčejné“ kosterní pozůstatky. Viz Stajner, Filip Antonín (ed.): *Chudobka z Orlických hor. Životní píseň lásky a oběti stigmatizované Anny Bohuslavy Tomanové*. Ústí nad Orlicí 2014, s. 207.

29 K tomuto ověření došlo v Dubenci 13. června 1952 a následně bylo zopakováno 25. 11. téhož roku. Viz Svoboda, Jan: *Hrob svatého Metoděje*. [Praha] 1967. Rukopis uložen v soukromém archivu jeho syna Bohumila Svobody, s. 40–41.

30 Část nálezů se ztratila již v 50. letech na Vyšehradě ještě před Střížovou smrtí. Zbývající část byla po roce 1989 podrobena testu DNA a v současné době zůstává uložena v péči biskupství v Hradci Králové. Viz rozhovor autora s Bohumilem Svobodou, synem Jana Svobody, 23. května 2016. Archiv autora.

s dialektickým materialismem a marxismem nebál střetnout již před rokem 1948, a jako kněz, jenž se těšil mezi mladými značné vážnosti a autoritě, se po komunistickém puči ocitl ve značně ohroženém postavení. Na počátku 50. let, kdy působil jako profesor náboženství na husovickém gymnáziu, stále oslovoval svým charismatem i vzděláním. „V době největšího komunistického útlaku působil jako zjevení z jiného světa. [...] Dokázal zasvěceně hovořit o vztahu víry a přírodních věd [...]. Na jeho vtípné hodiny náboženství proto dobrovolně chodili i nekatolíci a ateisté,“³¹ vzpomíná jeden z jeho tehdejších studentů. Tehdy se už ale musel při výuce náboženství vyrovnávat s prvními obtížemi.

10.1.3.1 Knězem po únoru 1948

První překážky začal klást nový ředitel školy, když usiloval o zařazení výuky náboženství až ve večerních hodinách. V této své snaze byl však neúspěšný,³² a tak i přes tyto problémy Pecka kupříkladu ve školním roce 1949/1950 vyučoval náboženství 16 hodin týdně pro 142 žáků.³³ Vedle toho byl od 1. října roku 1949 brněnským ordinariátem ustanoven docentem křesťanské sociologie na brněnském teologickém učilišti, kde přednášel ve čtvrtém a pátém ročníku.³⁴ Kariéra pedagoga teologického ústavu ale příliš dlouho netrvala, brněnské učiliště bylo totiž spolu s ostatními ústavu a olomouckou teologickou fakultou v létě roku 1950 zrušeno.³⁵ Těsně předtím, na přelomu června a července, Pecka odmítl svou účast na politickém školení učitelů bohosloveckých fakult a učilišť v klášteře Dcer božské lásky ve Veltrusích, které organizoval Státní úřad pro věci církevní,³⁶ a stejně se odmítl podílet i na komunistické Katolické akci.³⁷

Na konci října 1949 obdržel nález okresního soudu ve Vítkově, který ho informoval o tom, že jím napsaná brožurka *Škola a život* byla zabavena a zbývající náklad zničen, protože prý její obsah odporoval socialistické reformě školství.³⁸ Tehdy ho také začal obtěžovat jistý Vilém Brauner.³⁹ Nejprve se dotazoval na některá témata

31 Grygar, Jiří: Na jeho hodiny chodili i ateisté. *Katolický týdeník* 22, 2011, č. 19, s. 8.

32 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 179.

33 AMB, fond M 100, Gymnázium – Brno-Husovice, i. č. 92, Protokoly porad pedagogického sboru 1949/1950. Protokol č. 1 o zahajovací poradě profesorského sboru, nečíslováno.

34 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 180–181.

35 Novotný, Vojtěch: *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha 2007, s. 105.

36 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 187.

37 Tamtéž, s. 188.

38 Tamtéž, s. 186.

39 Tamtéž, s. 181. Zde Pecka uvádí pouze iniciály V. B. Rukopis jeho autobiografie, uložený v soukromém archivu Anny Mackové, obsahuje celé jméno. Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Strojopis, s. 166.

z tomistické filosofie, později ho zajímaly už jen názory na zatykání kněží. Pecka tedy nabyl dojmu, že je sledován Státní bezpečností. Ta si na něj opravdu vedla postupně dva svazky: jeden pod krycím názvem „*Realista*“ a druhý pod názvem „*Tomáš XV*“. Spolu s vyšetřovacím spisem V-1263 Brno se dochoval pouze první jmenovaný svazek s názvem „*Realista*“, díky čemuž lze potvrdit, že Pecka byl sledován nejpozději od května roku 1949. Takto je totiž datována první agenturní zpráva daného svazku.⁴⁰

„*Ocitál jsem se stále ve větší osamocenosti. Se studenty jsem se už mimo školu nestýkal, abych je neuvedl v podezření, že se nějak nezákonně sdružují. Pozoroval jsem také, že někteří přátelé a známí se mi vyhýbají a tváří se, jako by mě neviděli.*“⁴¹ Takto Pecka vzpomínal na období počátku 50. let, kdy se postupně dostával do stále větší izolace. Nepřestal se stýkat alespoň s některými brněnskými intelektuály (například František Weyr, Vladimír List) a starými přáteli (Jan Zahradníček, Jakub Deml, Reginald Dacík a další).⁴² Nepříznivý stav umocnilo jeho první zatčení v září roku 1953, při kterém musel snést tvrdý, téměř dvoudenní výslech. Tehdy však ještě nebyl předán k soudnímu procesu. Mnohahodinový výslech měl ale za následek vyčerpání a následnou hospitalizaci.⁴³ Ze strany represivního aparátu tak mohlo jít o snahu zastrašit vyslýchaného, o přípravu na pozdější vyšetřování⁴⁴ nebo případně i o pokus získat Pecku k nějaké formě spolupráce, neboť dle materiálů Státní bezpečnosti šlo v jeho případě o osobu, „*kteřá má v církevních kruzích jakož i v kruzích vysokoškolských profesorů značné styky a je o všem informován*“.⁴⁵ V těchto materiálech se dále dočítáme, že „*v případě, že [Pecka – pozn. autora] odmítne spolupráci, bude provedeno jeho zatčení*“.⁴⁶

40 ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., operativní materiál – Dominik Pecka, podsvazek a. č. 1204 Brno – Realista, s. 16. Agenturní zpráva ze dne 30. 5. 1949.

41 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 181.

42 ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., operativní materiál – Dominik Pecka, podsvazek a. č. 1204 Brno – Realista, s. 31–32. Výpis z protokolu Jana Zahradníčka.

43 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 194–198.

44 Dle protokolu o výpovědi Dominika Pecky šlo během tohoto výslechu více méně o podobné skutečnosti a záminky, o jaké se jednalo v případě vyšetřování a následně soudního procesu z roku 1954. ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., podsvazek vyšetřovacího svazku, s. 1–17. Protokol o výpovědi s předvedeným Dominikem Peckou ze dne 28. a 29. září 1953.

45 ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., operativní materiál – Dominik Pecka, podsvazek a. č. 1204 Brno – Realista, s. 54. Dopis náčelníka 2. odboru krajské správy StB Františka Pohanky Hlavní správě státní bezpečnosti Ministerstva národní bezpečnosti ze dne 9. ledna 1953.

46 Tamtéž, s. 54. O možnosti nabídky ke spolupráci se Státní bezpečností hovoří v souvislosti se vzpomínkou na Peckovo první zatčení i např. Stanislav Krátký: Krátký, Stanislav: *K plnosti. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. Brno 2004, s. 29.

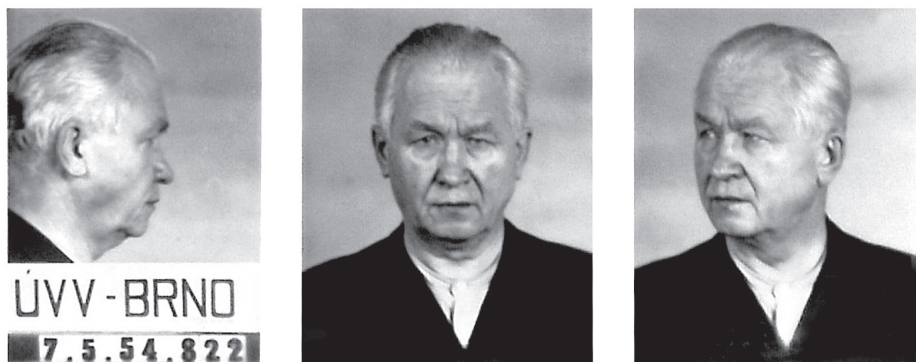

Obr. 34: Dominik Pecka s Jakubem Demlem v Tasově

K tomuto zatčení došlo 5. května 1954. Po čtyřměsíčním vyšetřování byl Dominik Pecka 15. září 1954 Krajským soudem v Brně odsouzen k trestu odnětí svobody na dva a půl roku, k finanční pokutě v hodnotě 3 000 Kčs a konfiskaci poloviny majetku.⁴⁷ Dle výnosu soudu se důvodem odsouzení staly ilegální schůzky s bývalými předáky agrární a lidové strany v Čejkovicích a ve Starovičkách, výchova studentů v tajných kroužcích k odporu proti socialistickému zřízení a neoznámení útěku kněze Josefa Hrbaty přes státní hranice, čímž se měl Dominik Pecka dopustit trestného činu sdružování proti republice a neoznámení trestného činu.⁴⁸ Po svém

47 ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., Osobný spis štátnbezpečnostného vyšetřovania proti Dominiku Peckovi, s. 60. Rozsudek Krajského soudu Brno ze dne 15. září 1954.

48 Tamtéž, s. 60.

Obr. 35: Vězeňské foto Dominika Pecky z roku 1954

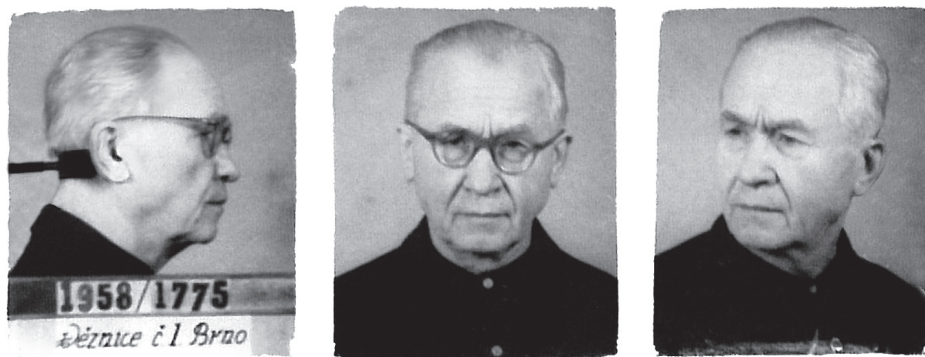
propuštění žádal u Krajského soudu v Brně o obnovu řízení a ve své žádosti rovněž sepsal vlastní obhajobu, díky níž lze vypozařovat, na základě čeho byla obvinění proti němu vykonstruována, a případně se dozvědět, jak se Pecka stavěl k jednotlivým bodům obžaloby.

Za prvé: v Čejkovicích a Starovičkách se sešli v roce 1948 někteří spisovatelé a bývalí politici. Schůzky v Čejkovicích se však Dominik Pecka nezúčastnil, pouze se krátce po ní setkal se svým známým Aloisem Janáčkem, který této schůzky účasten byl. V případě schůzky spisovatelů ve Starovičkách vysvětloval, že na ni dorazil až dlouho po jejím začátku, a tak nemohl být svědkem předchozího jednání. Samotnou schůzku vnímal jako společenské setkání. Za druhé: při vyšetřování a následné obžalobě došlo také na jeho činnost diecézního referenta Studentské katolické akce a na schůzky s mládeží. Pecka k tomu uvedl, že funkci diecézního referenta po únoru 1948 již nevykonával, neboť ji považoval za bezpředmětnou, a ke schůzkám dodal, že byl několikrát navštíven ve svém bytě studenty, přičemž s nimi jako jejich profesor náboženství debatoval pouze o náboženských tématech. Podobně vysvětloval i způsob výuky náboženství ve škole, když uvedl: „...*mé působení ve škole bylo ryze náboženské a proti lidově-demokratickému zřízení jsem se před svými žáky nikdy nevy-slovil.*“⁴⁹ Za třetí: informaci o útěku Josefa Hrbaty neoznámil proto, že se mu tento svěřil, že byl při předchozím výslechu týrán. „*Z toho jsem pokládal jeho úmysl odejít za hranice za psychologicky pochopitelný a mravně oprávněný pokus uniknout z dosahu těchto metod a také jsem se necítil ve svědomí vázán jeho úmysl oznamovat.*“⁵⁰ Můžeme jen doplnit, že Peckova žádost na obnovu řízení byla Krajským soudem v Brně zamítnuta.⁵¹

49 Žádost Dominika Pecky o obnovu řízení odeslaná dne 10. 5. 1956, s. 2. Soukromý archiv Anny Mackové.

50 Tamtéž, s. 2.

51 Dopis Josefa Procházky, řídicího kanceláře 1. oddělení Krajského soudu Brno, Dominiku Peckovi ze dne 25. ledna 1957. Soukromý archiv Anny Mackové.

Obr. 36: Vězeňské foto Dominika Pecký z roku 1958

Dobu svého prvního věznění strávil ve Valdicích, kam byl převezen krátce po svém odsouzení. Pobyť ve vězení si ale brzy vybíral svou daň na jeho zdraví, konkrétně se prohloubily potíže se žlučníkem. Naštěstí se mu podařilo dostat se do vězeňské nemocnice, a dokonce podstoupit i drobnější operaci. O svém zdravotním stavu psal v jednom ze svých dopisů bratrovi: „*Co se mne týče, jsem zatím na nemocničním oddělení, kde jsem se podrobil menší operaci, která dobře dopadla. Doufám, že tak budu zbaven dosavadních obtíží, které se zoláště v poslední době zhoršily.*“⁵² Následně snášel své žalářování v cele se dvěma spoluvězni, s nimiž dral peří.⁵³ Protože se na něj vztahovala prezidentská amnestie, byl z valdické věznice propuštěn 11. května 1955.

Po svém propuštění přirozeně nesměl veřejně působit, od roku 1957 mu byla povolena alespoň služba zpovědníka Milosrdných sester, v jejichž domě v Brně tehdy bydlel. V rámci služby zpovědníka připravoval pro řeholnice i krátké promluvy a exercicie,⁵⁴ právě ty se ale staly záminkou jeho druhého uvěznění. Základem pozdější obžaloby se totiž stalo „*vedení tajných exercicií*“.⁵⁵ K zatčení došlo 29. prosince 1958 na faře v Krhově, kde tehdy bydlela Peckova neteř se svou dcerou Annou. Peckova neteř v té chvíli ale byla v Jihlavě, kde měla převzít kopii jeho antropologie od jiné osoby, jež ji dosud ukrývala, a tak její devítiletá dcera Anna zůstala s Dominikem Peckou sama: „*Na té faře jsme shodou okolností [...] byli jenom sami dva, protože maminka jela do Jihlavy pro ten rukopis. [...] Ti, kteří přijeli strýčka zatýkat, přede mnou všechno obrátili vzhůru nohama, sice jsme toho neměli moc, ale pro devítiletou holku to*

52 Dopis Dominika Pecký bratrovi odeslaný 24. 10. 1954 z věznice Valdice. Soukromý archiv Anny Mackové.

53 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 220.

54 Tamtéž, s. 229.

55 ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., Skupinový vyšetřovací svazek č. 68/59 proti Leopoldině Řiháčkové a spol., s. 123–131. Rozsudek Krajského soudu Brno ze dne 19. března 1959, s. 3.

byl docela šok. A pak strýčka odvezli a maminka nepřijela a já jsem tam zůstala v té saře sama.“⁵⁶ Dominik Pecka byl odsouzen v rámci procesu s členkami Kongregace Milosrdných sester III. řádu svatého Františka za maření státního dozoru nad církvemi na 14 měsíců.⁵⁷ Tentokrát strávil dobu svého věznění na kněžském oddělení na Mírově, kde většinu času opracovával optické přístroje a flexarety pro přerovskou Meoptu.⁵⁸ Odseděl si celých 14 měsíců. Propuštění se dočkal dne 29. února 1960.⁵⁹

10.1.3.2 Vězeňský román

Zkušenost pobytu v komunistickém vězení v 50. letech představuje silný zážitek, který obvykle nezůstával bez odezvy. Ne každý, kdo si touto zkušeností prošel, byl ale schopen se k ní vrátet a vyprávět o ní. Dominik Pecka patří k těm, kteří se rozhodli o svůj zážitek podělit. Navíc tak učinil originální románovou formou, čímž zároveň završil i své beletristické dílo. Posledním románem ale z řady svých předchozích kněžských románů vybočil natolik, že je třeba jej vnímat spíše v kontextu tradice české martyrologické literatury zachycující zkušenost komunistické perzekuce.⁶⁰ Poslední a nejlepší Peckův román *Z deníku marnosti*⁶¹ právem zaznamenal na počátku 90. let, kdy konečně mohl být vydán, pozitivní ohlas.⁶²

Peckovi se podařilo zachytit zkušenost vlastního pronásledování od svého zatčení a vyšetřování přes soudní proces až k samotnému pobytu ve vězení ve Valdicích a na Mírově stylem, který místy deník opravdu připomíná. Nejedná se však o pouhý popis událostí, text je totiž plný téměř všech charakteristických rysů Peckovy tvorby tak, jak jsme o nich výše psali. Nepostrádá reflexe, drobné meditace, anekdoty či podrobně líčené humorné situace a zajímavé postřehy místy podobné dřívějším aforismům. Hluboké úvahy zároveň ostře kontrastují s hrubostí dozorců,⁶³

56 Peckova neteř Anna Řídká byla totiž Státní bezpečností zadržena a propuštěna až následujícího dne. Rozhovor s Annou Mackovou vedený dne 8. února 2011. Záznam uložen v archivu autora.

57 ABS ČR, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-1263 BN. Dominik Pecka a spol., Skupinový vyšetřovací svazek č. 68/59 proti Leopoldině Řiháčkové a spol., s. 123–131. Rozsudek Krajského soudu Brno ze dne 19. března 1959, s. 3.

58 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 237.

59 Tamtéž, s. 246.

60 Balajka, Bohuš: Víc než deník a rozhodně ne marnost. *Tvar* 5, 1994, č. 3, s. 20. Balajka tak Pecku řadí k autorům jako Karel Pecka či Eva Kantůrková.

61 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993.

62 Např. Rambousek, Jiří: Dominik Pecka v Atlantisu. *Duha* 8, 1994, č. 3, s. 29. Balajka, Bohuš: Víc než deník a rozhodně ne marnost. *Tvar* 5, 1994, č. 3, s. 20. Křepelka, Karel: Vězeňský deník Dominika Pecky. *Proglas* 5, 1994, č. 2, s. 61–62.

63 Srov. Harák, Ivo: Pecka Karel a Pecka Dominik, Motáky nezvěstnému a Z deníku marnosti. In: *Hodnoty a hranice: svět v české literatuře, česká literatura ve světě. Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky, Praha 28. 6.–3. 7. 2005*. Sv. 1. Ed. Fedrová, Stanislava. Praha 2006, s. 546. Dostupné na: www.ucl.cas.cz – stav k 22. 3. 2011.

a vše je navíc ještě doplňováno vzpomínkami na dětství, mládí, rodinu a přátele. Některé pasáže se nápadně podobají těm, které lze nalézt i v autobiografii *Starý profesor vzpomíná*, což znamená, že se Pecka po většinu práce přidržuje vlastních zážitků a za fikci lze považovat spíše jen některé vsuvky – například vzpomínku na dávné přátelství s předčasně zemřelou dívkou.

V románu nechybí ani napětí, jež graduje prostřednictvím příběhu spoluvězně a zároveň nekatolického duchovního Nema, který se postupně svěřuje se svým osobním trápením. Román rovněž nabízí zajímavý pramen i pro poznání vězeňské každodennosti, kněžského života za mřížemi či pastorece v těchto obtížných podmínkách. Velice cenné je i zachycení několika významných osobností, s kterými se Pecka ve vězení setkal: například Jan Babtista Bárta, který vystupuje jako Jan Babtista Čech, Reginald Dacík jako Albert Brodský, Silvestr Braito jako Mario Silva, Felix Maria Davídek jako Valentin nebo koncertní mistr Orchestru československého rozhlasu v Brně Jaroslav Štěpánek jako Jaroslav Filipský.

Základní rozdíl oproti dřívějším románům spočívá v potlačení pedagogické tendence. Nelehké okamžiky, které přinášel vězeňský život, jsou popisovány prostým způsobem, bez patosu a často s osobitým nadhledem a humorem, který místy přechází až v ironii. S chutí a úsměvem na tváři autor líčí charakteristiky některých dozorců nebo například politická školení. I přes tyto humorné okamžiky však na čtenáře nepřestane dýchat všudypřítomná tíseň nespravedlivého odsouzení a zmařeného života: „*A mlčíme podle předpisu. Občas pohlédnu na Jaroslava [výše zmíněný Jaroslav Štěpánek – pozn. autora]. Hlavu má skloněnou na prsa. Zdá se mi, že se usmívá. Snad vzpomíná na něco pěkného. Vidí se v rozzářené koncertní síni a hraje Paganiniho koncert na G struně. Jen proto, že věděl a nepověděl, se octl ve světě, kde není slova uznání a chvály, věnců a kytic, ani potlesku, ani přátelského stisku rukou. Ač vytržen ze své práce a zbaven svého nástroje [...] nenařiká, nestěžuje si a bez reptání snáší své ponížení, hlad a zimu.*“⁶⁴

Ústředním tématem románu je tedy otázka člověka zbaveného všeho, co mu dříve patřilo a na co byl zvyklý, člověka v osamocení, bez přátel a blízkých. Přesto se jako červená nit spojující jednotlivé příběhy a situace táhne Peckovým románem nikoliv pesimismus a marnost, ale optimismus a naděje.

10.1.3.3 Kněžský život za mřížemi

Dominik Pecka situaci, kdy přišel o osobní svobodu, a musel tak snášet nepříznivé podmínky dvojího žalářování, přijal jako zkoušku svého kněžského poslání a jako zkoušku, jež měla prověřit, zda si sám stojí za tím, co po celá léta jako kněz hlásal. Vždy totiž zdůrazňoval, že pravda víry, pokud má někoho oslovit, musí být osvědčena životem: „*Snad teprve nyní nastává pravá a rozhodující zkouška mého kněžského*

64 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993, s. 56.

poslání. Nyní musím ukázat, že dovedu nést, co jsem ukládal jiným. A že jsem mluvil se zárukou.“⁶⁵ Díky tomu, že vězeňské prostředí vnímal jako novou farnost a spoluvězně jako své farníky, nabýval pro něho pobyt za mřížemi zvláštního významu: „Ale já musím být silný, vždyť mám nové farníky: jedou se mnou a já s nimi. Jsem tu pro ně. Vše má svůj smysl. Hle, možnosti, jež čekají.“⁶⁶ Kněžské poslání tak nekončilo před vězeňskou bránou, ale mělo sloužit k rozvoji duchovní svobody a důstojnosti člověka, jenž se proti vlastní vůli ocitl ve zcela nelidských podmínkách.

Důležitým předpokladem vězeňské pastorace byl v první řadě svátostný život samotných kněží. Místo breviáře se tedy Pecka modlil růženec, pokud to bylo možné, přistupoval i ke zpovědi. Ústřední roli hrálo zejména celebrování mší a tajná distribuce proměněných hostií: „*Téměř rok beze mše svaté, bez svátostí, bez breviáře, jen s desíti prsty na desátky růžence. Ve chvíli poklidu žádám kaplana Lukiče, aby vyslechl mou zpověď. Velké překvapení druhý den ráno: nemocniční chodbař přináší snídani a v papírku Sanctissimum. Ve vedlejších pokojích je několik kněží, kteří tajně celebroují, a chodbař v úloze svatého Tarsicia roznáší nejen chléb tělesný, ale i duchovní.*“⁶⁷

Většinu valdické anabáze strávil Pecka na cele s nevěřícími spoluvězni, kteří se ale neostýchali jeho přítomnosti využít: „*Jsou oba plní problémů. A já nestačím odpovídat na jejich dotazy. Mluvím takřka nepřetržitě od rána do večera.*“⁶⁸ Vedení věznic se snažilo zamezit kněžím „*vykonávat nežádoucí vliv*“⁶⁹ na spoluvězně jejich umístěním mezi ateisty, zabránit v pastoraci se jim však příliš nedařilo. Vždy se totiž našly nové možnosti, jak ve vězeňské pastoraci pokračovat, a tak se Pecka účastnil společných rozhovorů, modliteb a zpovídání: „*A poněvadž evangelium nám ukládá, abychom byli nejen prostí jako holubice, nýbrž i opatrní jako hadové, nezbyvá než vymýšlet různé lsti. Jsou totiž mukli, kteří si potřebují promluvit s knězem. Jsou také mukli, kteří se chtějí zpovídat. To je možné, jen když je vycházka. Vycházka je ovšem na to, aby se chodilo. Ale od chození mohou někoho bolet nohy. [...] Takový mukl smí vyjít z řady a sednout si na schůdky u kašny. A mohou tam být takoví mukli i dva. A jeden z nich může být zpovědník a druhý kající.*“⁷⁰

Určitou změnu přineslo Peckovo věznění na Mírově. Dostal se zde totiž na kněžské oddělení a celou sdílel spolu s dalšími kněžími, s kterými také trávil pracovní směnu v dílně na obrábění flexaretů. Kněží společně prožívali významné církevní svátky, navzájem si kázali, zpovídali se a modlili se. Mezi další činnosti, které eliminovaly pocity zmaru, patřilo studium. K nadšeným organizátorům tzv. vězeňské univerzity patřil například kněz Felix Davídek. Ten vždy nejprve zjistil, kdo je v které

65 Tamtéž, s. 69.

66 Tamtéž, s. 69.

67 Tamtéž, s. 91.

68 Tamtéž, s. 31.

69 Tamtéž, s. 31.

70 Tamtéž, s. 172.

oblasti odborníkem, a následně během vycházky nenápadně přiřazoval zájemce o jednotlivé studijní obory k vybraným osobnostem. Peckovi se tak dostalo příležitosti přednášet filosofickou antropologii.⁷¹ S Davídkem, kterého jako kaplan v Tuřanech sám pokřtil, měl Pecka velice blízký vztah, který byl ještě umocněn společným vězněním. Davídek občas dokonce zalézal studovat pod Peckův pracovní stůl. To však pro oba představovalo značné nebezpečí: „*Stalo se, že právě v době, kdy Valentin [Felix Davídek – pozn. autora] bádá skrčen pod mým stolem, přišel dozorce a nečekaně se prodral mezi lomozícími mukly až k našemu stolu, a nejen to: s velkým a neutuchajícím zájmem se díval, jak opilovávám optinetu. Valentina neviděl, ale všiml si, že jeho místo u svěráku je prázdné. Čekal jsem, že se zeptá, kde je. V duchu už jsem se viděl u raportu. To bych snesl. Ale vyzradit Valentina, to bych nesnesl. Valentin je totiž můj duchovní syn. Před třiceti pěti lety jsem ho jako mladý kněz pokřtil. [...] Ale kupodivu, dopadlo to dobře. Dozorce, nasytiv se pohledu na moje třesoucí se ruce, odešel [...]. Hned po jeho odchodu vylezl Valentin ze své studovny k nemalé úlevě a uklidnění mých otcovských citů.*“⁷²

Vězeňská zkušenost obsahovala i další důležitý aspekt, který bychom mohli nazvat jako „*příprava na koncil*“.⁷³ Koncil byl na světové úrovni samozřejmě realizován předními světovými teology, ale o mnohých tématech, která se díky němu dostala na pořad dne, se diskutovalo i v komunistických žalářích. Nahrávalo tomu několik okolností. Kněží byli ve vězení konfrontováni se situací církve, jež přišla takřka o všechny své tradiční vnější projevy. Nádhera barokních chrámů a gotických katedrál, bohoslužebná roucha, kněžská důstojnost a tituly v nových podmínkách zcela ztratily svůj dřívější význam. Ve vězeních se také scházela starší generace kněží s generací nastupující, katoličtí duchovní s nekatolickými, věřící s ateisty. Pecka doplňuje: „*Zde se neuznává žádný gradus, žádný titul, žádné privilegium, žádný dekor, žádná důstojnost. Bez úmluvy a bez okolků jeden druhému tyká.*“⁷⁴ Vnější tlak tedy posiloval vzájemná přátelství a vedl k otevřeným rozhovorům o ekumenismu, o postavení laiků v církvi, roli církve ve světě či nových pastoračních metodách. Komunistické žaláře se tak stávaly podnětným prostředím, které ovlivňovalo filosoficko-teologický vývoj uvězněných kněží a mělo za následek, že koncilní myšlenky, s kterými se seznamovali až koncem 60. let, přijímali často zcela přirozeně.

S „*koncilními*“ reflexemi se setkáváme i ve vězeňském románu Dominika Pecky. Bylo by sice možné namítnout, že je mohl psát nejdříve po svém propuštění v 60. letech, a tedy již teoreticky pod vlivem II. vatikánského koncilu, pro nás je ale důležité, že tyto reflexe uvádí do souvislosti s vězeňskou zkušeností a konkrétně s útokem na svou kněžskou identitu, kdy mu bylo při vyšetřování vyčteno, že

71 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 242.

72 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993, s. 151.

73 Balík, Stanislav – Hanuš, Jiří: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007, s. 293.

74 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993, s. 30.

svým dosavadním působením vystupoval jako „nepřítel dělnické třídy“.⁷⁵ Tento útok Pecka značně rozrušil, ale zároveň se stal i podnětem zajímavých úvah: „*Chťe nechtě pokračuji v duchu v dialogu s prokurátorem, který mně pohrozil, že budu posuzován jako nepřítel dělnické třídy. Ale já namítám: je rozdíl mezi nepřítelem a odpůrcem. Nepřítel je člověk, který nenávidí a škodí. Odpůrce však je člověk, s kterým nemohu souhlasit a který nesouhlasí se mnou. Přitom nemusíme být nepřátelé. Já nepopírám četné pravdy, které jsou obsaženy v komunismu. Já popírám jen jediný základní blud, a to je materialismus v jeho vulgární podobě, jak jej většina lidí chápe.*“⁷⁶ Dále pokračoval sebekritikou, v které již „ducha koncilu“ nelze přeslechnout: „*Aužak přes to vše máte, pane prokurátore, v něčem pravdu. [...] Říká se – a to ne zcela neprávem – že Církev je dnes stále ještě do určité míry Církev konstantinovská. Církev opírající se o světskou moc. Odpor dělnické třídy není prvotně odpor proti Církvi, nýbrž odpor proti znetvořeninám evangelia. Jedna z největších znetvoření je světský duch a touha po pozemské moci. [...] Aužak Kristus zamítl myšlenku světského panování již v odpovědi Pilátovi: ‚Království mé není z tohoto světa.‘ Své apoštoly neustanovil světskými pány, nýbrž svědky pravdy. Ustanovil je služebníky [...]. A jestliže se kněžstvo v běhu církevních dějin někdy odcizilo svému úkolu být ‚světlelem světa‘, bylo to tím, že ztratilo vědomí své služebnosti. Já věřím, pane prokurátore, že žádný dělník by neprotestoval proti Církvi sloužící. Ale vím, že každý dělník protestuje proti Církvi panující. Protestuje proti kněžskému kastovníctví. Protestuje proti klerikálnímu aristokratismu...*“⁷⁷ Spolu se světským „panováním“ církve Pecka zavrhl také přílišnou starost o „světský lesk“, neboť „dnešnímu člověku neimponuje vnější okázalost, je to člověk strážlivý a kritický...“⁷⁸ a zdůraznil tedy, že církev má být především církví sloužící.

Službu chápal rovněž jako podstatu kněžského povolání, základ, který zůstává platný i v situaci, kdy je kněz znemožněno svobodně sloužit mše, vyučovat nebo zpovídat, a v situaci, kdy se například nachází ve vězeňské cele se dvěma spoluvězni, kteří v Boha nevěří. Právě tyto okolnosti naopak nabízely dosud netušené pastorační možnosti. Pecka při jejich promýšlení vycházel ze stavu, který byl všem uvězněným společný: „*Jsem na dně lidské existence právě tak jako vy.*“ A pokračoval: „*Nejsem důstojný pán. Vůbec žádný pán. Jsem jen služebník. Služebník Boží a Váš. [...] A nepřicházím, abych vám dal něco, nýbrž abych dal sebe. Ale já – jdu-li ve šlépějích Mistra – jsem významný vždy, všude a pro všechny. Můžete odmítat mé slovo a mou podanou ruku, ale nemůžete odmítnout moji lásku.*“⁷⁹

Dominik Pecka, ač sám ve vězení zažíval i krizové chvíle, se tedy snažil zůstat nablízku člověku v okamžiku utrpení a osamocení, a tak jeho výše uvedená charakteristika jako „*filosofa tragického prožitku lidského bytí*“ zde nabývá té

75 Tamtéž, s. 34.

76 Tamtéž, s. 34.

77 Tamtéž, s. 35.

78 Tamtéž, s. 61.

79 Tamtéž, s. 30.

nejkonkrétnější a nejpraktičtější podoby. Na vlastní kůži si prožil, jak může být obtížné trávit dennodenně veškerý čas s těmi, kteří mu byli přisouzeni: „*I v žaláři platí příkaz lásky k bližnímu. Ale obtíž lásky v žaláři je právě v tom, že ten druhý je uskutku bližní, tj. člověk dnem i nocí únavně a stejně a nezměnitelně blízký. Kdybychom ho neměli dnem i nocí na krku, bylo by mnohem snadnější ho milovat.*“⁸⁰ I proto si byl dobře vědom toho, že „*člověku není nic lidského cizí*“⁸¹ a že extrémní podmínky života ve vězení dávají promlouvat i těm stránkám osobnosti, které by se za normálních okolností nemohly příliš projevit. Nejzákladnější pastorační metodou tedy dle něj byla snaha o nenásilné a na vše připravené naslouchání: „*Naprosto na nic se nevyptávat. Ničemu se nedívat. [...] Ze zkušenosti vím, že mnozí lidé mají především potřebu se vymluvit. Není ani třeba je nějak zolašit poučovat nebo utěšovat. Věnuje-li se jim pozornost a čas, stačí jim to a odcházejí uklidněni. [...] Je ovšem třeba se za toho nešťastníka i modlit. Vyprošovat mu dary Ducha svatého, aby našel cestu z duchovních temnot, do nichž je pohřžen. A nejen pro něho – i pro mě, když už jsem se řízením Božím stal jeho důvěrníkem, abych mu porozuměl a našel pravá slova povzbuzení a útěchy.*“⁸²

Pro Dominika Pecku tak byla jedinou možností, jak se vyrovnat se situací ztráty svobody, víra spolu s odevzdaností do vůle Boží: „*Zbývají jen dvě cesty: cesta marného vzdoru a cesta odevzdanosti do vůle Boží. Nakonec se každý buď zlomí, anebo dotvoří v člověka dokonalého, tj. člověka Božího. Není těžké v Boha věřit a jemu sloužit, dokud se člověku daří dobře. Pravá víra se však osvědčuje, teprve když je zkoušena, ve chvílích, kdy se zdá, jako by Bůh na člověka zapomněl a jako by ani nebyl. Víra je hrdinné úsilí pokládat Boha za dobrého Otce, i když se o člověka nestará. Víra je snaha nalézt smysl toho, co zdánlivě nemá smysl.*“⁸³

V Peckově podání se tedy pobyt v komunistickém žaláři stal výjimečnou příležitostí k pastoraci, k přemýšlení o podstatě poslání církve, ale také příležitostí k sebezdokonalování a k pokračování v celoživotním hledání odpovědi na otázku „*co je člověk*“. To vše je možné pozorovat nejen v jeho románu, který psal až po svém propuštění, ale i v dopisech, jež posílal svým blízkým z vězení. Román i dopisy svědčí rovněž o tom, že i přes všechny těžkosti věznění, které jsou zde přirozeně zmiňovány, si Dominik Pecka dokázal zachovat svůj osobitý nadhled: „*...denní jednotvárnost vyvažují jen drobné příhody ve světnici a pohyb oblaků na nebi. Člověk se učí být spokojen s málem a poznává, že jinak v normálním prostředí se zatěžuje mnoha zbytečností, bez nichž se lze docela dobře obejít, a které jsou zpravidla jen pramenem marných starostí. Brzy to bude rok, co jsem od Vás odloučen. Nenaříkám si, neboť věřím, že i to je pro mne dobré a že jsem neztratil nic, co lze zvat opravdovou hodnotou, a že jsem se ještě upevnil ve svých zásadách a naučil větší trpělivosti, láске a vděčnosti k Bohu. Je to tajemství odstupu:*

80 Tamtéž, s. 125–126.

81 Křepelka, Karel: Vězeňský deník Dominika Pecky. *Proglas* 5, 1994, č. 2, s. 62.

82 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993, s. 192.

83 Tamtéž, s. 139.

*je-li člověk odloučen od těch, které má rád, poznává teprve, jak velice je má rád; a je-li uzavřen do těsného prostoru čtyř bílých stěn a vyjde na chvíli na nádvoří, vidí, jak zelená tráva je krásná...*⁸⁴

10.1.3.4 Kněz bez státního souhlasu

Na základě zákona o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností z roku 1949 mohl veřejně sloužit mše jen ten kněz, který získal státní souhlas k výkonu duchovenské činnosti. Dominik Pecka díky své vězeňské minulosti o tento souhlas přišel. Skutečnost, že pravděpodobně již nebude moci ve svém životě nikdy veřejně sloužit mši svatou, na něj zapůsobila natolik, že své dojmy vložil i do vězeňského románu, a to skrze působivou scénu návratu z vězení. Po příchodu do bývalé farnosti vešel do kostela, v němž kdysi sloužil mše svaté, a aby nenarušil probíhající obřad, zůstal pouze v předsíni a skrz sklo kostelních dveří pozoroval své někdejší farníky: „*Vlna hořkosti zalévá mou duši. Z kazatelny už nikdy nezazní můj hlas. Na oltáři Božského Srdce už nikdy nebudu obětovat mši svatou. Už nikdy nezasednu do zpovědnice. Je konec. Odešel jsem náhle, bez rozloučení. Ale co na tom, vždyť jsme jen jepice a náš čas je krátký. [...] Jsem stár a nemocen. Kolik mi ještě zbývá života? Už jen maličko. A to maličko už bude jen loučení.*“⁸⁵ Uvědomil si, že se z něj stal „*farář bez farnosti, pastýř bez ovcí, otec bez dětí*“.⁸⁶ Přesto i tuto situaci nakonec přijal s pokorou. Pochopil ji totiž jako pobídnutí k tomu, aby dokončil svoji rozpracovanou antropologickou trilogii, na niž by při vytížení v klasické farní správě neměl dostatek času. Vedle toho jej oslovil blízký přítel a požádal ho, aby mu pro osobní potřebu přeložil spis Hermanna Schmidta *Organische Askese*, což Pecka přivítal, protože za to dostal i jistou finanční odměnu.⁸⁷ Tu nutně potřeboval, neboť vyměřený důchod 190 korun měsíčně naprosto nedostačoval.⁸⁸ Souhlas k duchovenské činnosti nezískal ani v roce 1960, kdy opouštěl věznici podruhé. Směl sloužit pouze tiché mše bez účasti věřících v kostele Nalezení svatého kříže u kapucínů v Brně, kde tehdy bydlel.⁸⁹

Zároveň občas zajížděl ke své neteři Anně do Krhova a také do rodných Čejkovic k bratru Eduardovi, kterému pomáhal s prací ve vinici.⁹⁰ Vedle těchto rodinných

84 Dopis Dominika Pecky bratrovi odeslaný 1. 4. 1955 z věznice Valdice. Soukromý archiv Anny Mackové.

85 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993, s. 239–240.

86 Tamtéž, s. 241.

87 Pecka ve svých pamětech jméno neuvádí. Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 230.

88 ABB, Biskupská konsistoř Brno, kart. 5321, i. č. 16539. Dominik Pecka – osobní spis, nečíslováno. Dopis Dominika Pecky Nejdůstojnější kapitulní konsistoři v Brně ze dne 17. srpna 1955.

89 Dopis Jaroslava Navrátila, tajemníka pro věci církevní v Brně, Dominiku Peckovi ze dne 17. března 1964. Soukromý archiv Anny Mackové.

90 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 248.

Obr. 37: Dominik Pecka s příbuznými ve vinohradě (1970)

záležitostí se přes svůj pokročilý věk zapojil i do tajných aktivit tzv. skryté církve.⁹¹ Sám se o této činnosti ve svých pamětech vůbec nezmiňuje. K této skutečnosti nás totiž přivádí vzpomínky Stanislava Krátkého, s kterým se Pecka znal z dob svého působení v Husovicích. Krátký se v nich zmiňuje, že při organizaci tajného studia teologie pro kandidáty kněžského svěcení, kteří nechtěli nebo nemohli studovat v litoměřickém semináři, zapojil do výuky i Dominika Pecku.⁹² Z jeho vyprávění však není vůbec jasné, v čem konkrétněji Peckův podíl na tajných aktivitách spočíval, zda šlo o systematickou spolupráci nebo spíše o příležitostná setkání, co konkrétně vyučoval, a není ani jasné, kdy přesněji k této spolupráci mělo dojít. Je tedy nutné se opřít ještě o jiné svědectví. Jde o svědectví Františka Fráni, jenž patřil k těm, kteří se tohoto studia účastnili jako žáci a byli později tajně vysvěceni. Ten vzpomíná, že se zúčastnil několika seminářů v Peckově bytě v Brně,⁹³ které mu tehdy

91 Pojem „skrytá církev“ je v tomto případě užit obecněji pro označení těch církevních aktivit, které byly organizovány v utajení, a nikoliv jako označení „skryté“ církevní struktury vzešlé ze světitelské činnosti Felixe Davidka.

92 Krátký, Stanislav: *K plnosti. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. Brno 2004, s. 48.

93 Uvádí, že z bezpečnostních důvodů se mohl zúčastnit jen asi 4 seminářů, avšak nevylučuje, že se jich u Dominika Pecky uskutečnilo víc. Viz Svědectví Františka Fráni. Korespondence autora s Františkem Fránou. Elektronický dopis ze 4. února 2011. Archiv autora.

za přispění Stanislava Krátkého zprostředkoval jeho otec, jenž se s Dominikem Peckou rovněž již delší dobu znal.⁹⁴ Mělo se tak dít přibližně v letech 1962–1963. Vždy šlo o malou skupinku asi pěti posluchačů. Seminář se skládal z výuky, rozho- vorů a konzultací, kdy byly rozebírány věroučné otázky a zkušenosti z pastora- ce ve vězení.⁹⁵ Na základě těchto informací lze tedy potvrdit, že se Pecka v 1. polovině 60. let na aktivitách skryté církve skutečně podílel. Konkrétně spolupracoval se Stanislavem Krátkým, který organizoval tajné studium pro potenciální kandidáty kněžství, pravděpodobně šlo ale spíše o spolupráci příležitostnou a vždy jen pro malou skupinku posluchačů.

10.1.3.5 Završení pastoračního díla

Na konci 60. let se Dominik Pecka dočkal určité satisfakce za utrpení, které musel v 50. letech snášet. Vedle dočasné možnosti přednášet a publikovat oslavil 7. červen- ce 1968 v rodných Čejkovicích za hojně účasti věřících padesáté výročí kněžského svěcení a o rok později, 10. června 1969, byl v Olomouci slavnostně promován čestným doktorem teologie. Doktorát mu udělila tehdejší Cyrilometodějská boho- slovecká fakulta, jejíž děkan Jan Merell o věci informoval i Svatý stolec.⁹⁶ Proto se Pecka rozhodl tuto poctu přijmout: „*K tomu přistupovaly i moje osobní důvody. Když jsem se radil s přáteli, všichni se vyjádřili, že by ta pocta byla ve veřejnosti přijata se souhla- sem a způsobila radost zejména mým bývalým žákům a také mým příbuzným. V neposlední řadě pak by to byla pro mě i satisfakce vzhledem k ponižování a pronásledování minulých let.*“⁹⁷ Na přelomu 60. a 70. let byl navíc Krajským soudem v Brně zrušen rozsudek téhož soudu z roku 1959, a tak se Pecka dočkal i finančního odškodnění v hodnotě 52 373 Kčs. Rozsudek z roku 1954 Krajský soud v Brně sice také zrušil, ale následně došlo ke stornování tohoto rozhodnutí.⁹⁸ Je však nutné dodat, že následkem nor- malizace bylo od počátku 70. let Peckovi povoleno sloužit mše opět jen v kostele Nalezení svatého kříže u kapucínů v Brně. Nikde jinde sloužit nesměl a rovněž se

94 Svědectví Františka Fráni. Korespondence autora s Františkem Fráňou. Elektronický dopis ze 4. úno- ra 2011. Archiv autora.

95 Tamtéž.

96 V případě doktorátů udělovaných do té doby totiž nebyla dodržována povinnost žádat u Svatého stolce o nihil obstat. V případě Dominika Pecky toto pravidlo již dodrženo bylo, neboť děkan Merell žádost o nihil obstat Kongregaci pro katolickou výchovu poslal. Ta rozhodla věc ponechat v kompe- tenci biskupa Františka Tomáška. Novotný, Vojtěch: *Katolická teologická fakulta 1939–1990. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha 2007, s. 213.

97 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 266.

98 Pecka byl také odškodněn formou státních dluhopisů v nominální hodnotě 97 000 Kčs za škodu vzniklou nesprávným vyměřením důchodu. Tamtéž, s. 273–274.

Obr. 38: Čestný doktor teologie Dominik Pecka (10. června 1969)

Obr. 39: Slavnostní promoce Dominika Pecky v Olomouci (10. června 1969)

musel rozloučit i s přednášením a pouze na zvláštní povolení mohl každý rok vést exercicie pro kněze na Vranově u Brna. Poslední exercicie takto vedl v roce 1975.⁹⁹

Zároveň však lze říci, že se Peckovi podařilo na přelomu 60. a 70. let také završit jeho celoživotní pastorační dílo, které významným způsobem přispívalo k přípravě českých katolíků na přijetí změn, které přinesl II. vatikánský koncil. Napomáhalo tedy převádět českou katolickou církev od mentalit, kontextů a paradigmat konce 19. století a 1. poloviny století následujícího ke společenské, náboženské a kulturní realitě 2. poloviny 20. století. Většinu svého kněžského působení Pecka ovšem strávil v církevním paradigmatu, které někdy bývá ahistoricky označováno jako „staré“ a „předkoncilní“. Bez úmyslu prvoplánově negativního či přímo pejorativního hodnocení a s vědomím jisté nadsázky snad lze tyto termíny využít a obsáhnout jimi kulturně-náboženskou realitu v období před II. vatikánským koncilem s tím, že se nyní pokusíme vystopovat proměny tohoto paradigmatu i ve vývoji filosoficko-teologického myšlení Dominika Pecky, a to na příkladu dvou konkrétních témat.

Prvním tématem, které vykazuje určitou vypovídací hodnotu, je vztah k nekatolickým církvím a potažmo k možnosti ekumenického dialogu. Peckovo uvažování o ekumeně před rokem 1948 se od dobového exkluzivistického postoje církve k nekatolickým křesťanům příliš nelišilo. Zejména o protestantech bylo obvyklé

⁹⁹ Tamtéž, s. 280.

Obř. 40: Oslava padesáti let kněžství Dominika Pecký (Čejkovice, 7. července 1968)

uvažovat jako o bludařích a odpadlících od jedné církve Kristovy a jako jediné možné řešení jejich stavu se předpokládal návrat do římskokatolické církve.¹⁰⁰ Tu a tam se však i v rámci tohoto postoje objevovaly jisté trhliny. Jednu z nich představuje třeba upozornění Silvestra Braita na to, že hodnota obnovené touhy po spolupráci a vzájemných rozhovorech mezi jednotlivými protestantskými konfesemi nesmí být ani ze strany katolických křesťanů podceňována.¹⁰¹ Navíc tam, kde je to vhodné a možné, vyzval ke spolupráci i katolíky, a to za předpokladu, že se společné dílo bude zaměřovat „na záchranu křesťanství, na záchranu nadpřirozených hodnot a statků a víry v dnešní záplavě nevěry“.¹⁰² Taková spolupráce by dle něj byla chvályhodným dokladem křesťanské lásky a základem vzájemného poznávání mezi katolíky a nekatolíky.¹⁰³

Obecně však stále převažovaly spíše zdrženlivé či přímo ostražitě postoje. Pecka například v revue *Na hlubinu* v roce 1929 psal o trojí jednotě v církvi (jednota nauky, kultu a kázně), která se soustřeďuje ve viditelné hlavě církve – papeži, přičemž dodal: „*Popření té trojí jednoty se nazývá protestantism. Počalo porušením poslušnosti*

100 Hanuš, Jiří: *Tradice českého katolicismu ve 20. století*. Brno 2005, s. 149.

101 Brait, Silvestr: *Církev. Myšlenky a doklady*. Praha 1933, s. 118.

102 Tamtéž, s. 117.

103 Tamtéž, s. 118.

a skončilo porušením víry. [...] Nepřekvapuje, že již není jediného dogmatu, v němž by se shodovaly sekty protestantské. [...] Jen jedno vědí všichni protestanté: že nejsou katolíky. Jen jedno všichni hlásají: Nebudíž papeže! V těžké nemoci r. 1537 napsal Luther: Po mé smrti zachovejte toto jediné: nenávisť proti papeži! [...] Splnili to. Zachovali opravdu jen to jediné. Nic nezbylo jen negace a nenávisť. Ale to sotva stačí k životu. Dějiny samy svědčí, že protestantism jest mrtev.¹⁰⁴ Takový přístup sotva mohl umožňovat alespoň náznak ekumenického dialogu. Ocenit snad můžeme pouze Peckovo přiznání, že příčinou reformace byly „zlořády v církvi“.¹⁰⁵ Dále Pecka upozornil katolické čtenáře, že je sice nutné odmítnout protestantské bludy, ale k protestantům samotným je nutno přistupovat se snahou o porozumění. Jedině tak lze přispět k jejich obrácení,¹⁰⁶ které se tedy mělo stát konečným cílem apoštolského působení mezi jinověrci. Tento přístup byl sice nezbytným základem možného soužití, ale nikoli předpokladem ekumenického postoje. K Peckově obhajobě však můžeme uvést, že v první řadě posuzoval a kritizoval učení a na tehdejší představitele protestantských církví takto neútočil. Byl dokonce schopen ocenit i díla některých protestantských myslitelů. Například v časopise *Úsvit* recenzoval práci Josefa Lukla Hromádky o Emanuelu Rádlovi, v níž pochválil jak samotnou práci, tak také některá díla Emanuela Rádl: „Co ho činí bez nadsázky sympatickým, je jeho víra v Boha i v mravní řád, boj proti skepsi a resignaci, pathos víry a mravní energie, synthesisa vědy a víry.“¹⁰⁷ Navíc je třeba připomenout, že Pecka dovedl být takto kritický nejen vůči protestantské nauce, ale i vůči některým negativním jevům katolicismu, byť samozřejmě ne ve věci dogmatu.

V souvislosti s otázkou Peckova vztahu ke křesťanům nekatolických vyznání učinme krátký exkurz a zastavme se na chvíli i u jeho vztahu k židovství. K tomuto vybočení nás totiž vybízí krátký text, který lze označit jako zarážející. V knize *Tajemství života* z roku 1932 Pecka popisuje některé negativní jevy moderní společnosti a filosofie. Věnuje se konkrétně materialistickému náhledu na člověka a uvádí, že materialisté chtějí vysvětlit život jako mechanismus hmoty a „...v nevysvětlitelném šílenství nejen že chtějí život organický z hmoty vysvětliti, ale jej i hmotou zachrániti a vyléčiti“.¹⁰⁸ Potud nemusíme nic namítat. Poněkud překvapivá je ale Peckova následná citace z díla Otto Weininger *Geschlecht und Charakter*: „Otto Weininger, Žid, napsal: – Souvisí jistě s vlivem židovského ducha, že lékařství, jemuž se Židé tak často věnují, dospělo k dnešnímu stupni vývoje. [...] Výhradně chemický směr v lékařství – toť židovství. [...] Chemický způsob nazírání staví organism na týž stupeň jako jeho vývržky a výměšky.“¹⁰⁹

104 Pecka, Dominik: Na výšinách. *Na hlubinu* 4, 1929, s. 483.

105 Pecka, Dominik: Výchova k toleranci. *Vychovatelské listy* 30, 1930, s. 51.

106 Tamtéž, s. 51.

107 Pecka, Dominik: J. L. Hromádka: Don Quijote české filosofie Emanuel Rádl. Praha 1947. Recenze. *Úsvit* 2, 1947/1948, s. 146.

108 Pecka, Dominik: *Tajemství života. Aforismy*. Praha 1932, s. 58.

109 Tamtéž, s. 59. Zkrácení Peckovy citace Otto Weininger provedeno autorem.

Pecka chce kritizovat materialistický náhled na člověka. Zarážející je skutečnost, že za původce tohoto náhledu nepřímou, prostřednictvím citace z Weiningerova, označuje židovství, čímž mu tedy připisuje jeden z tehdy obvyklých negativních stereotypů přibližně v duchu dobového kulturního antisemitismu. Snad bychom tedy Peckův vztah k otázce židovství a antisemitismu mohli společně s Jaroslavem Medem označit jako „*podivně ambivalentní*“.¹¹⁰ V takovém postoji se projevovaly některé rysy tradičního lidového antijudaismu, kombinované s prvky kulturního antisemitismu a zároveň místy rámované staroříšskými inspiracemi, v nichž hlavní roli sehrály bloyovské texty, jež na jedné straně hovoří o „*spáse skrze Židy*“, o Panně Marii jako „*Královně židovské*“, na druhé straně ale „*zavrhují specifčnost židovského naturelu, jenž nechce uznat mystérium Kříže*“ a připisují židovství nešvary moderního sekularizovaného světa.¹¹¹ Nikdo nebyl strastmi moderního života viněn více než Židé a spolu s nimi zednáři. Tento výklad lze v katolickém prostředí hodnotit jako velmi vlivný. Vzhledem k tomu, že se v Peckově případě jedná o ojedinělý text, je obtížné z něj vyvozovat závažnější závěry, byť je možné alespoň konstatovat, že uvedený způsob užití citace Weiningerovy teze je poněkud problematický.

Druhé klíčové téma představuje metoda filosoficko-teologické reflexe stojící na neotomistické logice, kterou Pecka využíval. Již v souvislosti s jeho antropologií jsme se zmínili o jasně patrném odvratu pokoncilní teologie od novotomismu, s nímž byl Pecka konfrontován, když začal jednat o případné publikaci svojí trilogie. Dalo by se tedy očekávat, že právě z tohoto důvodu pojme ke koncilním změnám nedůvěru. Nebylo by na tom nic neobvyklého nebo výjimečného. Například novotomista Miloslav Skácel se s pokoncilními změnami odmítl smířit a vymezil se vysloveně tradicionalisticky. I kupříkladu Peckův přítel Metoděj Habáň se k některým „koncilním“ aktivitám Josefa Zvěřiny a Oto Mádra na konci 60. let stavěl se značnou nedůvěrou, i když koncil jako takový v podstatě přijal.¹¹²

Dominik Pecka takto nezareagoval, a jakkoli by se na základě jeho tomistické pozice nebo zmíněného chápání ekumeny mohlo zdát, že přijetí koncilu pro něj představovalo myšlenkový zlom, není tomu tak. Přijetí koncilu je u něj spíše přirozeným vyvrcholením jeho filosoficko-teologického myšlení, což bylo umožněno tím, že se u něj již před rokem 1948 objevovaly náznaky blížící se změny paradigmatu. Prvním z nich byl již samotný Peckův zájem o člověka, který vtiskl do svých antropologických textů a zejména do trilogie *Člověk*, jejíž některé pasáže jsme výše označili jako nakročení ke koncilnímu teologickému obratu směrem k reflexi založené více na zkušenosti života z víry. Vedle toho je nutné uvést i způsob, jakým k tomismu přistupoval. Filosofii svatého Tomáše Akvinského zůstal věrný po celý

110 Med, Jaroslav: *Literární život ve stínu Mnichova (1938–1939)*. Praha 2011, s. 92.

111 Tamtéž, s. 92–93.

112 Novotný, Vojtěch: *Teologie ve stínu. Prolegomena k dějinám české katolické teologie druhé poloviny 20. století*. Praha 2007, s. 72.

život, zároveň si ale dokázal zachovat otevřenost vůči zcela odlišným filosofickým tradicím a kriticky nahlédnout i omezení tomismu. Například v souvislosti s Nikolajem Berďajevem upozornil, že není možné jeho dílo posuzovat pouze striktně z pozice tomistické filosofie, protože by tak vůbec nebyla vzata v potaz originalita jeho myšlení: „*Přísným zástupcům thomismu jest ovšem jeho filosofie návratem do duchovní nejasnosti a netvárnosti, jež byly s tolikou námahou překonány. Avšak jasnost není konečně jediným kritériem pravdy.*“¹¹³ Podobně se v souvislosti s dílem Petera Wusta dotýkal problematiky tomistického nebo obecněji scholastického vyvozování pojmů a zároveň vyjádřil respekt k Wustově snaze „*dospět k pravdě ne pouze formálně logickým, sylogistickým vyvozováním ze stanovených principů, nýbrž prostě zpodobením skutečnosti nejen dané a viděné, nýbrž i prožité, a to bez ohledu na to, zdali scholastičtí nebo nescholastičtí filosofové k tomu vychovávají a vybízejí...*“.¹¹⁴ Proto nepřekvapuje, že v 60. letech v souvislosti s tématem vztahu Božího poznání a svobody lidské vůle například napsal: „*Ačkoli thomistická nauka o té věci hájí působivost Boží milosti a nepopírájíc (aspoň ne přímo) lidskou svobodu, se nepřičí žádné zjevené pravdě, přece jen neuspokojuje, poněvadž dostatečně nehájí lidskou svobodu. Má-li lidský skutek být skutečně svobodný, musí mít člověk úplnou volnost svůj skutek vykonat nebo nevykonat, i když Bůh na něho působí svou determinující milostí.*“¹¹⁵

Bylo by ale možné vybrat ještě i další aspekty Peckova filosoficko-teologického myšlení a vlastně celého pastoračního díla, které bychom mohli společně s Jiřím Hanušem a Stanislavem Balíkem označit jako „*dílo české přípravy na koncil*“.¹¹⁶ Dominik Pecka totiž po několik desetiletí svými články, knihami a redigováním časopisů zprostředkovával zejména mladým katolíkům nejmodernější filosofickou, teologickou, ale i jinou literaturu, kterou psali i takoví autoři, kteří později významně ovlivnili podobu koncilních dekretů a konstitucí. Důležitá byla i jeho otevřenost ve své době novému pojetí církve jako mystického těla Kristova, která společně s důrazem na laický apoštolát, byť ten byl tehdy pouze předstupněm toho, co inicioval koncil, vedla k tomu, že se dovedl vyhnout tradičnímu chápání církve jako církve „*slyšící*“ a „*učící*“. Teologie církve jako mystického těla Kristova sice ještě nebyla koncilní eklesiologií Božího lidu, ale i tak vedla u Pecky k tomu, že církev chápal nejen jako instituci, ale i jako živý duchovní organismus.

Když si k tomu všemu ještě uvědomíme, že se navíc „*účastnil přípravy na koncil v rámci svého věznění v komunistických žalářích*“,¹¹⁷ bude snaze pochopitelné, proč koncilní změny v eklesiologii, v postavení laiků v církvi nebo například ve vztahu církve ke světu přijal jako logický vývoj v dějinách církve i jako přirozené vyvrcholení

113 Pecka, Dominik: *Moderní člověk a křesťanství*. Praha 1948, s. 263.

114 Tamtéž, s. 293.

115 Pecka, Dominik: *Světlo a život*. Svitavy 1998, s. 94.

116 Balík, Stanislav – Hanuš, Jiří: *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Brno 2007, s. 293.

117 Tamtéž, s. 293.

vývoje svých vlastních teologických postojů. Tento vývoj by byl ještě pochopitelnější, kdybychom mohli sledovat způsob jeho uvažování během 50. a 60. let. Právě skutečnost, že dlouhých dvacet let před rokem 1968 nemohl svobodně publikovat a sledovat zahraniční literaturu, může vytvářet falešný dojem, že přijetí koncilu představovalo v jeho myšlenkovém růstu skok, který znamenal zásadní přehodnocení dosud zastávaných postojů.

Teprve během politického uvolnění roku 1968 mohl Dominik Pecka, ač měl tehdy již sedmdesát tři let, do značné míry obnovit svou aktivitu. Opět mohl sloužit veřejně bohoslužby a také začal v prostorách kláštera na Starém Brně a v dalších městech přednášet svou filosofickou antropologii. Bylo mu rovněž povoleno publikovat, a tak k vydání připravil starší publikaci *Cesta k pravdě*¹¹⁸ a dvě samostatné kapitoly z antropologické trilogie *Člověk a technika* a *Člověk a dějiny*.¹¹⁹ Vedle toho začal publikovat v časopise *Obroda* a především v časopise *Via*, který se zabýval koncilními podněty. Zde uveřejnil vlastní analýzu II. vatikánského koncilu a následně i několik textů opět na téma filosofické antropologie.¹²⁰

Právě zmíněný článek o koncilu¹²¹ dokazuje jeho zájem o církevní agiornamento. Přestože v něm upozorňuje i na určité limity přizpůsobování církve novým potřebám, společně s koncilními teology především poukazuje na nutnost zřeknutí se „mocenské politiky, nároku na světskou vedoucí úlohu, světský prestiž, výsady a zvláštní práva“.¹²² Podstatou vztahu církve ke světu tak má být zejména služba. Podobně dodává, že vnější gesta a vyjadřování v církvi by měly jít cestou větší prostoty, neboť moderní člověk je „věcný, strážlivý, rozumový, kritický“.¹²³ Varuje ale před nevkusem a zavrhováním krásy, vznešenosti a svátečnosti.

Dále v článku pochvalně hovoří o tom, že se koncil „v úctě sklání před pravdou a posvátností nekřesťanských náboženství a oceňuje klady“¹²⁴ islámu, hinduismu, buddhismu a také judaismu. Vedle toho Pecka zdůrazňuje: „Církev má kladný poměr ke všem hodnotám, jež jsou cílem kulturního tvoření.“¹²⁵ Tímto akcentem tak doplňuje i to, co napsal již v roce 1948 v knize *Moderní člověk a křesťanství* v souvislosti s kritikou mentality katolického ghetta: „Křesťanství je obecné v tom smyslu, [...] že má kladný vztah ke každé hodnotě: ať je to věda, umění, národnost, kultura, hospodářství, politika. [...] Je tedy třeba hledět, aby se křesťanství nejevilo jako nepřátelské tomu, co jinak je pozitivní

118 Pecka, Dominik: *Cesta k pravdě*. Praha 1969.

119 Pecka, Dominik: *Člověk a technika*. Praha 1969; týž: *Člověk a dějiny*. Praha 1969.

120 Pecka, Dominik: Za hranicemi filosofické antropologie. *Via* 3, 1970, s. 49–51, 71–73.

121 Pecka, Dominik: Aggiornamento a jeho meze. *Via* 1, 1968, s. 44–48.

122 Pecka, Dominik: Aggiornamento a jeho meze. *Via* 1, 1968, s. 46. V tomto případě Pecka cituje z práce Hanse Künga: *Die Kirche*. Freiburg 1967, s. 567.

123 Tamtéž, s. 47.

124 Tamtéž, s. 47.

125 Tamtéž, s. 45.

a co svět právem cení.“¹²⁶ Zároveň ale dodává, že křesťané jsou povinni zkoumat, co se líbí Bohu, a „*v otázce poměru církve k světu a lidské kultuře je třeba se vystříhat dvojí krajnosti: ztotožnění na straně jedné, a naprosté odluky na straně druhé.*“¹²⁷ V tomto duchu tedy například oceňuje: „*Moderní člověk stále uznává fenomén svědomí.*“¹²⁸

Jednoznačně můžeme říci, že Dominik Pecka změnu paradigmatu v církvi, kterou představoval II. vatikánský koncil, nejen pochopil, ale byl jí i zaujat a pokoušel se ji i dále promýšlet. To vedle již uvedeného dokazují i tato jeho slova: „*V dogmatické konstituci De Ecclesia definuje II. Vatikánský sněm Církev jako ‚lid Boží‘, aby vyloučil představu, že Církev jsou jen představení Církve, a aby zdůraznil postavení laiků v Církvi, kteří byli dosud pokládáni jen za její podřadnou složku; ta složka byla více jen předmětem pastorační péče a nepodílela se přiměřeně na apoštolátní činnosti. Církev je lid Boží – to znamená, že Církev je společenství hledajících, bloudících, bezradných a trpících, společenství poutníků a hříšníků. Tím je vyloučena jednostranná idealizace Církve. [...]* Janem XXIII. začal epochální obrat v životě Církve, který znamená rozchod s dosavadním diktatoriálním uplatňováním duchovní moci. Je položen důraz ne na moc, nýbrž na službu, a to službu nejen věřícím, nýbrž všem členům lidské rodiny, byť od jednoty Církve odloučeným, byť i nevěřícím.“¹²⁹

Konec 60. let s sebou nepřinesl jen politické uvolnění, ale také zlepšení dostupnosti zahraniční literatury. Toho Pecka dovedl využít měrou vrchovatou, když se snažil seznamovat s novinkami světové teologie a zapracovat je do své poslední práce s názvem *Světlo a život*,¹³⁰ jíž se tak jeho teologický vývoj uzavřel. Toto dílo z oboru dogmatiky se dokonce pokoušel vydat tiskem, to se však díky brzké změně politických poměrů již nepodařilo, a tak byla tato práce publikována až v roce 1998. Pecka v ní spíše tradičním způsobem a především se snahou o přehlednost a srozumitelnost probírá témata jako poznání Boha, dogma, tajemství stvoření, vykoupení a posvěcení či tajemství církve a smrti. Nejcennější a nejzajímavější jsou tak právě ty pasáže, v kterých zpracovává podněty koncilu a moderní teologie. V textu se dostávají ke slovu teologové jako Yves Congar, Dominique Chenu, Karl Rahner, Henri de Lubac, Bernard Häring nebo Edward Schillebeeckx. Pecka přijímá i koncilní eklesiologii Božího lidu spolu s naukou o laikátu, k níž zároveň dodává, že musí být doplňována teologií „*těla Kristova*“.¹³¹ Zmiňuje se i o dějinné dimenzi církve a důrazu na její misijní charakter¹³² a nechybí ani kapitola o ekumenismu,

126 Pecka, Dominik: *Moderní člověk a křesťanství*. Praha 1948, s. 74.

127 Pecka, Dominik: *Aggiornamento a jeho meze*. *Via* 1, 1968, s. 46.

128 Tamtéž, s. 47.

129 Pecka, Dominik: *České katolictví 20. století v evropském kontextu*. In: *Katolická ročenka 1970*. Ed. Neradová, Květoslava. Praha 1970, s. 69.

130 Pecka, Dominik: *Světlo a život*. Svitavy 1998.

131 Tamtéž, s. 327.

132 Tamtéž, s. 372.

v které zcela v duchu koncilu uvádí, že přes mnohé rozdíly mezi katolickou církví a jinými církvemi „nelze nevidět, že v těch církvích je Kristus středem a zdrojem náboženského společenství. Význačnou vlastností těch církví je kromě toho bedlivé studium Písma svatého, jež pokládají za slovo Boží, byť jinak smýšlely o učitelské autoritě Církve. Ale právě Písmo svaté může být základem dialogu s těmi církvemi.“¹³³

Zájmem o II. vatikánský koncil a možností přednášet a publikovat na konci 60. let se tedy završilo Peckovo veřejné působení, které bychom mohli označit nejen jako přípravu na koncil, ale i jako dílo, jež napomáhalo stavět „mosty“, po nichž bylo možné přirozeně převádět mnohé české katolíky ze „starého“ (předkoncilního) k „novému“ (pokoncilnímu) paradigmatu v životě katolické církve a potažmo i české společnosti.

10.2 Smrt kněze, vznik mýtu a jeho tradování

Na závěr se musíme zamyslet nad tím, nakolik tři kněží, kterými jsme se v této práci zabývali, zůstali, či dokonce zůstávají inspirací pro kněze a věřící dalších generací, popřípadě v jakém prostředí se vzpomínka na jejich kněžské působení udržuje živá a v jakém kontextu je tradována. V této souvislosti hraje důležitou roli i samotná smrt kněze jakožto důležité osoby společenství církve.

Emanuel Masák se vzhledem k vysokému věku a přibývajícím zdravotním problémům na svůj odchod z pozemského světa začal připravovat od 2. poloviny 50. let. Tuto dobu prožíval jako společenskou izolaci od širšího okolí. Díky politické situaci i zdravotním potížím sloužil již jen tzv. tiché mše, a tak se nenápadně vtratil z místního veřejného prostoru: „...lidé mně pomalu odvyknou a zvolna na mne zapomenou...“¹³⁴ Se svým životem se však loučil v postoji vděčnosti, vnitřního klidu a smíření. Dle vlastních slov se soustředil na modlitbu breviáře a na duchovní cestu k „dokonalejšímu odloučení od zevnějšího světa, který mně sice nikdy nepřirostl příliš k srdci, ale přece jen připoutával svými nitkami různých zájmů a zálib a tak zdržoval na cestě k té jediné ‚hlubíně bezpečnosti‘“.¹³⁵ Vedle toho se věnoval třídění vlastní korespondence a na jaře roku 1956 se rozhodl k psaní pamětí. Autobiografické záznamy dopracoval k roku 1926. Zrakové potíže následně natolik zesílily, že musel na další literární práci rezignovat: „A nyní, skoro po půl roce, říkám si upřímně, že bude jen dobře, když ony náčrtky, v celku tak nehotové, zmizí ze světa. Cui bonum? Nikdo jich nepohřeší. Můj život byl tak jednoduchý, pro druhé nezajímavý, má práce tak nepatrná, že za krátkou dobu po mém odchodu nikdo na ni a na mne ani nevzpomene – zvláště v dobách,

133 Tamtéž, s. 367.

134 Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1952–1956*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmíčkovy, s. 21.

135 Tamtéž, s. 22–23.

kdy se tak převratně mění svět.“ A pokračoval: „*Nač vydávat poslední malé zbytky zraku na psaní nějakých ‚vzpomínek‘ – na věc, která by marně a neužitečně tlela někde v prachu skříně nebo byla – jako balast – hozena do ohně.*“¹³⁶ K tomu lze dodat pouze politování nad tím, že svou autobiografii nedopsal až do konce. Velmi cenné jsou ale i deníkové záznamy, které zůstaly zachovány od roku 1924 a které jsme se pokusili v této práci rovněž maximálně využívat. Poslední slova deníku a zároveň slova odevzdanosti do vůle Boží jsou datována dnem 27. prosince roku 1956: „*...a tak je nyní patrně řada – na mně... Podle vůle Boží!*“¹³⁷

Tato slova se začala naplňovat v polovině září roku 1964, kdy se mu přitížilo natolik, že musel být odvezen do nemocnice u sv. Anny. Bolesti snášel klidně. 24. září byl přivezen domů, kde kolem deváté hodiny dopolední skončil. Krátce před smrtí ještě stihl vyslovit přání, aby mu okolí vystrojilo prostý pohřeb bez okázalostí.¹³⁸ Ten se konal na sv. Václava za účasti asi 70 kněží a 2 000 věřících.¹³⁹ Mezi řečníky nad Masákovou rakví zvláště vynikl Oldřich Svozil, který zdůraznil jeho hluboký vztah k sušilovské tradici, jenž se mimo jiné projevil činností ve vedení Dědictví sv. Cyrila a Metoděje. Podtrhl tím obraz o obětavém knězi, jenž svůj život nechal proniknout péčí o odkaz buditelského kněžství, láskou ke knihám a kulturním idealismem Katolické moderny: „*Až se budou psát objektivní dějiny literární Moravy, nebude tam chybět jméno Masákov. Už od studentských let projevoval zájem o knihy, byl stržen ruchem Katol. moderny, a když vytříbil svůj vkus studiem a překlady polské literatury, přikročil k vlastní literár. činnosti...*“¹⁴⁰ Přátelé kněží, spisovatelé a publicisté spojení s katolickou literární kulturou se obdivovali jeho „*jemnosti a noblese*“,¹⁴¹ vzpomínali na něj jako na „*člověka mírného a tichého*“,¹⁴² který se ve společnosti projevoval nenápadně jako „*tichý a slovy neplýtvající host*“.¹⁴³ Vzpomínka na kněze Emanuela Masáka se uchovala zejména v prostředí pamětníků aktivit Družiny literární a umělecké, jejíž dokumenty opatroval výše několikrát zmíněný Oldřich Svozil. Ten se pokusil shromážďovat svědectví o jejích nejvýznamnějších činovnících, mezi něž Masák nepochybně patřil. Díky tomu se dochovalo kupříkladu i svědectví Dominika Pecy, který na něj vzpomínal v prvé řadě jako na obětavého a vnitřně vyrovnaného

136 Tamtéž, s. 39–40.

137 Tamtéž, s. 46.

138 Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc, fond DLU v Olomouci, č. pom. 778, inv. č. 3. Jednatelská kniha DLU III. Další zprávy. P. Emanuel Masák, nestránkováno.

139 Tamtéž.

140 Tamtéž. Proslov prof. Odř. Svozila nad hrobem Em. Masáka, nestránkováno.

141 Tamtéž.

142 Slavík, Bedřich: Emanuel Masák jako kritik a literární dějepisec českého písemnictví. In: *Sborník Družiny literární a umělecké k padesátým narozeninám P. Emanuela Masáka*. Ed. Gajdoš, Adolf. Olomouc 1933, s. 41.

143 Tamtéž, s. 180. Příspěvek Josefa Svítla Kárníka: *Vzpomínka*.

člověka a kněze.¹⁴⁴ Je ovšem nutno přiznat, že s tím, jak pamětníci aktivit Družiny literární a umělecké a případně i Dědictví sv. Cyrila a Metoděje odcházeli z tohoto světa, se postupně zeslabovalo i povědomí o Masákově životě a díle. Dnes proto patří spíše k zapomenutým osobnostem moravského církevního a kulturního světa.

Vzpomínka na kněze Emanuela Masáka se tak dodnes udržuje alespoň v podobě lokálního mýtu o trpělivém katechetovi, který v Židenicích dlouhá léta tiše budoval velké pastorační dílo, z jehož základu místní církevní společenství čerpalo ještě dlouho po jeho smrti. V Židenicích stále žijí věřící, kteří na něj vzpomínají jako na starého „*pana radu*“¹⁴⁵ s rozsáhlou knihovnou, o jejíž bohatství se dovedl neohroženě dělit i v čase komunistického útlaku.¹⁴⁶ Kontury tohoto mýtu se rodily už v Masákově korespondenci s žáky a odchovanci, s nimiž si dopisoval na sklonku svého života. Pro představu citujme alespoň jednoho z nich: „*Zasíval jste drobná zrnka hořčičná křesťanských ctností jako tichý a pokorný služebník Pána. [...] Zdánlivě umlčený katecheta na pokraji města může ve světle věčnosti zářiti více než mnohý kněz byl zahalený v honosném purpuru.*“ A to zvláště v době, „*kdy se třídí zrno od plev*“.¹⁴⁷

Na Masákovu působení dnes tedy vzpomínají jen nemnozí. Příčinou je nejen přerušení kontinuity církevně-kulturního života po roce 1948 a nesnadné zaplňování mezer v naší historické paměti po roce 1989, ale také zcela změněný historický, společenský i církevní kontext, v němž dnes žijeme. Z našeho kulturního povědomí by se ale nemuselo vytratit poselství o lásce ke knihám, o úctě k odkazu předchozích generací, o trpělivé pastorační službě, o snaze porozumět druhému; poselství o knězi, který usiloval o pochopení „*duše moderního člověka*“, který toužil po liturgii v národním jazyce a po obnově církve skrze umělecké inspirace. Emanuel Masák se naplnění většiny svých snů a vizí nedožil. Se svým životem se ale loučil v době, kdy se scházeli církevní otcové celého světa k jednání II. vatikánského koncilu, jenž vlastně jeho vize o životě církve z podstatné části a v podobě aktualizované pro 2. polovinu 20. století přijal za své. Splnilo se tak proroctví Zikmunda Krasínského o osudu některých „*svatých*“ myšlenek, které jako by se objevily příliš brzy: „*Každá*

144 Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc, fond DLU v Olomouci, č. pom. 778, inv. č. 3. Jednatelská kniha DLU III. Další zprávy. Poznámka o svědectví Dominika Pecky o E. Masákově zapsaná Oldřichem Svozilem, nestránkováno. Dále také: Pecka, Dominik: Vzpomínám na P. Em. Masáka. In: *Sborník Družiny literární a umělecké k padesátým narozeninám P. Emanuela Masáka*. Ed. Gajdoš, Adolf. Olomouc 1933, s. 171. A v neposlední řadě: Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 102.

145 Emanuel Masák byl v roce 1949 jmenován biskupským radou. Viz Masák, Emanuel: *Deníkové záznamy z let 1944–1951*. Rukopis v soukromém archivu rodiny Krmičkovy, s. 82. Viz také: Farní archiv Brno-Židenice, Pamětní kniha farností Brno-Židenice-Juliánov, s. 42.

146 Kolář, Václav: Duchovní správcové. In: *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích 1935–1995. Sborník příspěvků k dějinám kostela a náboženského života ve farnosti*. Ed. Kolář, Václav. Brno 1995, s. 95.

147 Archiv Moravského zemského muzea, fond Emanuel Masák, Korespondence s bývalými žáky. Dopis Zbislava Gajdoše Emanuelu Masákově z 23. prosince 1953. Dále například: Dopis Roberta Matouška z 27. prosince 1943; Dopis Oldřicha Navařka z 10. června 1957.

idea – psal Krasínski Slowackému – ,má osud Kristův: ukřižována jest a umírá se žalobou, ačkoli byla dcerou Boží [...]. ‘Ale každá [taková – pozn. autora] *idea* zmrtvýchvstala v další – každá z hrobu se povznesla v jiném vyšším těle.“¹⁴⁸

Jestliže Emanuel Masák pokorně čekal na den, kdy si jej jeho Pán zavolá, pak Antonín Ludvík Stříž si vždy přál zemřít na tzv. kněžskou sobotu.¹⁴⁹ Od své penitenty Anny Tomanové dostal příslib, že se mu toto přání splní, což se nakonec v odpoledních hodinách 6. srpna roku 1960 následkem záchvatu mrtvice skutečně stalo. Pochován byl na Vyšehradě do kapitulní hrobky 10. srpna za účasti spolubratří v kněžské službě, představitelů metropolitní kapituly pražské, staroboleslavské, Všech svatých, kapituly karlstjejské i za účasti rodinných příslušníků a dalších věřících, zejména z řad ctitelů Anny Tomanové. Okolnosti spojené s jeho smrtí známe z korespondence vyšehradské hospodyně Marie Vitkové, která je s odstupem zhruba dvou měsíců interpretovala jako výzvu ateistům i vlašným křesťanům k obrácení: „*Laviny lidí chodily k rakvi se modlit. [...] Jeho smrt je jako misie, každým to zatřásl, aby se probudil. Jeho pohřeb to byl triumf církve. Tolik lidí, tolik kněží, sestřiček. [...] Teď každý ví, jak žil a co vykonal jedním slovem ‚Světec‘. [...] Každý Ho měl rád. Jeho hrob je stále plný kytek a světla.*“ A jako potvrzení jeho svatosti doplnila i svědectví „*mnohých*“, kteří vypovídají, že byli ve svých prosbách vyslyšeni poté, co se o přímluvu u všemohoucího Boha obrátili na zesnulého kněze Antonína Stříže.¹⁵⁰

Po Střížově smrti je možné sledovat hned několik různých pokusů interpretovat jeho životní dílo i kněžské působení, a to v závislosti na prostředí, v kterém se vzpomínka na něj zachovala. První z nich se naštěstí výraznějším pokračování nedočkal. Máme na mysli pokus prorežimního vyšehradského kléru, jmenovitě Josefa Beneše, prezentovat aktivity tzv. mírových kněží v návaznosti na tradici vlasteneckých kněží buditelů a vyšehradských kanovníků. Antonín Stříž měl být jedním z nich, přičemž Beneš v nekrologu s názvem *Věren tradicím vyšehradských kanovníků* vyzvedl právě tento kulturně-vlastenecký aspekt Střížova díla, které se mělo zcela neproblematicky započít již u Josefa Floriana. Ani náznakem nezmínil spory s církevní vrchností z dob staroříšských a samozřejmě zamlčeno zůstalo i lasalettsky laděné zavržení komunistické ideologie před rokem 1948. Stříže naopak představil jako podporovatele Mírového hnutí katolického duchovenstva a poslušného vykonavatele všech svěřených funkcí.¹⁵¹

Zcela odlišné prostředí, které alespoň dočasně uchovávalo vzpomínku na kněze Antonína Stříže, představuje okruh katolických intelektuálů a umělců, kteří v různé míře čerpali ze staroříšského kulturního zdroje. V jejich paměti zůstával Stříž

148 Masák, Emanuel: *K branám věčnosti. Náboženské touhy v životě a díle Julia Slowackého a Zikmunda Krasínského*. Olomouc 1918, s. 261.

149 Sobota po prvním pátku v měsíci.

150 Dopis Marie Vitkové ze dne 16. října 1960 uložený v soukromém archivu P. Filipa M. Antonína Stajnera S. T. L., III. OP.

151 Beneš, Josef: *Věren tradicím vyšehradských kanovníků*. *Katolické noviny* 12, č. 34, 21. 8. 1960, s. 3.

nejprve jako mladý pracovitý souputník Josefa Floriana, následně jako neúnavný spolupracovník Kuncířův, jako přítel umělců a jako obětavý kněz. Sám Ladislav Kuncíř k tomu navíc přidal ještě jednu interpretační rovinu, která je však ahistoricky určena vývojem ve světové církvi po II. vatikánském koncilu, když jeho dílo vyložil jako anticipaci pokoncilní ekumenické otevřenosti: „*Jako pokorný dělník ze školy Léona Bloye a Josefa Floriana upřavdě vynášel Stříž z pokladů literatury díla nová a stará – nova et vetera. Co je dnes moderním heslem, konali jsme se Střížem tiše a v pravém duchu ekumenismu.*“¹⁵² Stříž přirozeně v souřadnicích pokoncilního ekumenismu neuvažoval. Jeho případnou reakci na zprávu o svolání koncilu v roce 1959, jež by nám v této souvislosti přišla vhod, bohužel neznáme. Lze se omezit jen na stručný předpoklad, že svět pokoncilní církve by mu byl v mnoha ohledech velmi vzdálený. Zda by koncilní impulzy přijal za své a přizpůsobil se jim, zůstává otázkou.

Ačkoli se ke staroříšské tradici posléze hlásil kdekdo, její nejpatrnější stopy sledujeme ponejvíce právě u konzervativních katolických intelektuálů a umělců (Jaroslav Durych, Jan Zahradníček, Jan Čep, Bohuslav Reynek, Ladislav Kuncíř a další), kteří se do jisté míry podíleli i na výchově mladší generace angažovaných laických věřících i části kléru a dovedli formovat respektovaný kulturní prostor, v jehož rámci se teoreticky mohla vzpomínka na působení Antonína Stříže uchovat i dále po jeho smrti. Z jeho životního příběhu i literárního, překladatelského a vydavatelského díla se dalo ledacos vybrat a v modifikované podobě nabídnout k inspiraci. Jenže zmíněný kulturní prostor byl po roce 1948 komunistickým pronásledováním či nutností emigrace natolik paralyzován, že něco podobného nepřipadalo v úvahu. Po roce 1989 se již vzhledem k proměněnému kontextu společenského i církevního života na některé tradice navázat nedalo. V paměti současných kněží i laiků se tak vzpomínka na Antonína Stříže dochovala jen výjimečně. Jeho jméno někteří vzpomenu alespoň v souvislosti s příručkou latiny pro samouky¹⁵³ a známé zůstává například zájemcům o dílo Josefa Floriana, o němž se čtenáři nejčastěji dovídají z prací Jitky Bednářové a Martina Putny,¹⁵⁴ kde je Stříž prezentován v prvé řadě jako spolupracovník Florianův a posléze Kuncířův. Zvláště jeho kněžskému působení tak bylo zatím věnováno jen málo pozornosti.

Přesto je nutné dodat, že v české církvi přece jen existuje prostředí, v němž se kontinuita paměti na Antonína Stříže zachovala a v podobě mýtu o svatém knězi a zpovědníku Anny Tomanové se traduje dál. Jedná se o společenství přátel a ctitelů této stigmatizované vizionářky, které si našlo i oficiální formu v podobě Sdružení Anny Bohuslavy Tomanové, usilující o její beatifikaci.¹⁵⁵ Jeho členové pěstují

152 Kuncíř, Ladislav: *Život pro knihu*. Purley 1985, s. 127.

153 Stříž, Antonín Ludvík: *Kurs latiny pro samouky*. Praha 1944.

154 Bednářová, Jitka: *Josef Florian a jeho francouzští autoři*. Brno 2006; Putna, Martin C.: *Česká katolická literatura v evropském kontextu 1848–1918*. Praha 1998.

155 Viz oficiální web farnosti Klášterec nad Orlicí: <http://www.farnostklasterec.cz/home/anna-bohuslava-tomanova/sdruzeni-anny-bohuslavy-tomanove> – stav k 8. 6. 2016.

spiritualitu formovanou její osobní zbožností a mimo jiné také úctou k tzv. trident-
ské mši svaté. K dalším duchovním pramenům sdružení náleží liturgická reforma
Pia X. a spisy mystiků (například Ludvíka Maria Grigniona z Montfortu), o jejichž
popularizaci se u nás z velké části zasloužil právě Stříž. Členové a přátelé sdružení se
pravidelně setkávají v Klášterci nad Orlicí, tedy ve farnosti, k níž náležela osada Past-
viny, kde se Anna Tomanová narodila. Klíčovou roli ve sdružení hraje P. Filip M. An-
tonín Stajner, který v něm, ač trvale upoután na lůžko, působí jako duchovní rád-
ce. Zasloužil se také o vydání životopisu Anny Tomanové společně s edicí svědectví
o jejím utrpení s názvem *Chudobka z Orlických hor*, přičemž v knize nechybí ani vzpo-
mínky na jejího zpovědníka a posledního duchovního vůdce Antonína Stříže.¹⁵⁶
Ten zůstává ve světě ctitelů Anny Tomanové živě přítomen jako významná autori-
ta svědčící o jejích „*hrdinných ctnostech*“,¹⁵⁷ jako mocný přímlyvce v nebesích a záro-
ven horlivý kněz, který s jasnozřivostí dovedl nahlédnout hříchy moderního světa.

Aktivity sdružení jsou příkladem pokusu takřka beze změny přenést typ zbož-
nosti sdílený Annou Tomanovou a z velké části i Antonínem Střížem a dalšími do
postmoderní reality počátku 21. století, což s sebou nese i specifické vidění okol-
ního světa vyznačující se silnou skepsí ohledně současného duchovního vývoje ve
společnosti: „[Tomanová] *Je tudíž zřetelným světlem pro náš život také v dnešním satan-
ském pokusu o novou totalitu, která chce člověka zotročit v každém ohledu. Když tedy čelí-
me lži a mravní zvrácenosti, požitkářství i vlašnosti a lhostejnosti vůči Ježíši Kristu, pozor-
ně hledme na naši Aničku.*“¹⁵⁸ Ačkoli se toto negativní hodnocení nápadně podobá
Střížovu slovníku, je třeba mít neustále na paměti, že ten své soudy nad modernou
vynášel v jiné době a v jiném kontextu. O tom, jak by hodnotil situaci dnes a jaké
by z toho vyvodil konsekvence, nám zde nepřísluší spekulovat.

Přivádí nás to ale k otázce, jakým člověkem Stříž vlastně byl, když ve vztahu ke
svému okolí i moderním dějinným trendům nešetřil polemicitou, kritikou, nega-
cí, provokacemi, a dokonce pesimismem. Podle všeho lze předpokládat, že kritika
moderny a v mládí i církve a zejména kléru byla jedna věc, osobní vztah k lidem
daný povahovými vlastnostmi tak trochu druhá. V rodinné paměti, což je ostat-
ně druhé prostředí, v němž se na Antonína Stříže dodnes vzpomíná, zůstal jako
skromný kněz s neobyčejnou noblesou, intelektuálními schopnostmi, jazykovým
a hudebním talentem, kterým si dovedl získat i děti, a dokonce i jemným smyslem
pro humor a ironii. Vzpomíná na něj především jeho praneteř Anna Huječková,
jíž na konci 40. let, kdy se věnovala studiu hry na klavír, poskytl na Vyšehradě mož-
nost ubytování. Dle ní byl Stříž v rodinném kruhu znám také jako člověk, který

156 Stajner, Filip Antonín (ed.): *Chudobka z Orlických hor. Životní píseň lásky a oběti stigmatizované Anny Bohuslavy Tomanové*. Ústí nad Orlicí 2014.

157 Viz *Stanovy Sdružení Anny Bohuslavy Tomanové*. Dostupné na: <http://www.farnostklasterec.cz/home/anna-bohuslava-tomanova/sdruzeni-anny-bohuslavy-tomanove> – stav k 8. 6. 2016.

158 Stajner, Filip Antonín (ed.): *Chudobka z Orlických hor. Životní píseň lásky a oběti stigmatizované Anny Bohuslavy Tomanové*. Ústí nad Orlicí 2014, s. 10.

v mládí a ještě později jako bohoslovec vedl velmi přísný asketický život. Především ale Anna Huječková zmiňuje společný zájem o hudbu.¹⁵⁹ Hudebním talentem si Stráž získal i prasynovce Richarda Mayera, který se později stal skladatelem a odborníkem na islandskou hudbu. Ten o „*strýčku Antonínovi*“ s potěšením vypráví, že vždy, když v 50. letech přijel na Moravu na návštěvu, „*my jako děti jsme se na něho velice těšili – prostě z něho něco vyzařovalo*“.¹⁶⁰

Pokud jsme před chvílí u Stráže zmínili humor a ironii, je třeba dodat, že takto se neprojevoval jen ve starším věku, ale již ve Staré Říši. Při vší kritice a hrozbách plameny pekelnými lze v jeho polemikách, jež jistě byly míněny vážně, tu a tam zahlédnout i komický či alespoň ironický prvek a někdy je zcela očividné, že se Stráž (stejně jako Florian) při psaní svých textů musel náramně bavit.

Dominik Pecka závěr života trávil v kněžském domově na Moravci. Dne 15. ledna roku 1977 zakončil svou autobiografii těmito slovy: „*I mě jsi stvořil, Pane, abys měl komu odpouštět. Prosím tě na kolenu, abys mi prominul mé hříchy a po skonání mé pozemské pouti mě uvedl do věčného království své lásky!*“¹⁶¹ Zemřel 1. května roku 1981. Rodina mu v rodných Čejkovicích vypravila pohřeb, který se nakonec proměnil v oslavu naplněného života, jež v obci dodnes připomíná pamětní deska zdobící Peckův rodný dům. V rodinném kruhu patří „*pan profesor*“ či „*strýček*“ sršící humorem k významným osobnostem rodu. Na jeho pastorační dílo i charakterové vlastnosti ale vzpomínají i mnozí další.

Dominik Pecka totiž náleží k respektovaným osobnostem v prostředí kněží a laiků angažovaných v činnosti skryté církve v nejširším slova smyslu, a to díky zkušenosti vlastní perzekuce, dále díky přátelskému vztahu, který udržoval s Felixem M. Davidkem, a také díky zapojení se do tajné výuky kandidátů kněžského svěcení. Do jisté míry i sám přispěl k vytvoření narativu o statečném knězi, který díky prožitému utrpení viděl nejen hluboko do lidského nitra, ale i za dějinný horizont komunistické totality. Do svého vězeňského románu totiž vložil vidění, které mu ve vězení v 50. letech vyprávěl Silvestr Brait.¹⁶² Dominik Pecka jej následně umělecky dotvořil ve vizi vývoje vnitrocírkevních událostí po listopadu 1989, byť samozřejmě nemohl tušit, kdy a zda vůbec nějaký listopad 1989 přijde. Zároveň se tak dotkl citlivé problematiky vyrovnávání se s vlastní minulostí a upozornil tak na to, že se otázka zpytování minulosti týká nejen občanské společnosti, ale i komunistickým režimem pronásledované církve. Největší hodnotu této vize lze spatřovat především v poukazu na to, jak bolestivé může zmíněné vyrovnávání se s minulostí být. Proto si dovolíme nastínit alespoň základní kontury Peckovy vize.

159 Rozhovor autora s Annou Huječkovou, praneteří Antonína Ludvíka Stráže, 26. listopadu 2014. Archiv autora.

160 Svědectví Richarda Mayera. Elektronická korespondence, dopis z 26. června 2015. Archiv autora.

161 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 285.

162 Pecka, Dominik: *Z deníku marnosti*. Brno 1993, s. 215–220.

Obr. 41: Poslední rozloučení s knězem Dominikem Peckou (Čejkovice, 9. května 1981)

Pecka líčí, jak se po pádu železné opony začaly řešit i církevně-politické problémy. Do Prahy přijel z Říma zvláštní delegát, aby se setkal s kněžími, již byli rozděleni do čtyř skupin.

První skupinu představovali kněží, kteří pracovali v Mírovém hnutí katolického duchovenstva a kolabovali s režimem. Své konání ale bránili tvrzením, že zachraňovali, co se dalo. Pan delegát nakonec rozhodl, že musí vykonat exercicie u kapucínů, které však měly být pouze třídní, aby to nevypadalo jako trest.

Do druhé skupiny náleželi duchovní, kteří zůstali v duchovní správě i za nepříznivých okolností. Pan delegát ocenil jejich úsilí o zachování kontinuity náboženského života, ale vytkl jim často povrchní kázání a nedostatečnou péči o vlastní farníky. „*A tu se smělym hláskem ozval jeden staříčkový arcikněz: ‚Ale račte, prosím, vzít na vědomí, za jakých obtíží jsme obstarávali duchovní správu, kolik času jsme musili věnovat různému školení a schůzování a v neposlední řadě i nekonečným rozhovorům s církevními tajemníky, s nimiž jsme musili dobře vycházet a na jejich pohoštění často poslední peníze vynakládat.‘*“¹⁶³ Tuto obhajobu přijal pan delegát s pochopením, na což staříčkový kněz zareagoval prosbou, zda by jemu i jeho spolubratřím v duchovní správě

163 Tamtéž, s. 217.

nemohl Svatý otec udělat radost náležitým vyznamenáním. Pan delegát slíbil, že se za to u papeže přimluví.

Třetí skupinu tvořili kněží, kteří na jednání přijeli v nádherných limuzínách západních značek: „*Na rtech jim pohrával ironický a pohrdavý úsměv. Sám pan delegát, ač zvyklý na všelicos mimořádného, jako by strnul při pohledu na tu elitu.*“¹⁶⁴ Jejich zástupce vystoupil s tímto prohlášením: „*My jsme kategorie kněží, kteří zásadně odmítali bezbožecký komunismus, a proto jsme se hned po takzvaných únorových událostech rozhodli raději opustit vlast [...]. V cizině jsme se dali do služeb církve, osvojili jsme si nejmodernější pastorační metody a nyní se vracíme [...]. Vzhledem k uvedené činnosti za hranicemi žádáme, aby byl nový episkopát jmenován z našich řad.*“¹⁶⁵ Pan delegát nemohl jinak než souhlasit.

Ve čtvrté skupině se ocitli nemocní a předčasně zestárlí kněží. Pan delegát k nim pohlédl s otázkou: „*A kdo jste vy, pánové? Co vy tu pohledáváte? Ze zástupu se ozval nesmělý hlas: „My jsme, prosím, také kněží.*““¹⁶⁶ Když pan delegát zjistil, že tito kněží byli věznění, začal se pohoršovat nad tím, že se nemodlili breviář, nesloužili mše, a dokonce svou prací napomáhali budovat socialismus, čímž dávali špatný příklad svěmu okolí. A na jejich otázku, zda se budou moci vrátit do duchovní správy, odpověděl: „*To nebude tak jednoduché. Bude nutno uvážit každý případ zvlášť. Ti, kteří se chtějí vrátit do duchovní správy, si musí podat žádost Svaté stolici a v případě kladného vyřízení budou ustanoveni jen jako kaplani u osvědčených duchovních správců. Pokud jde o řeholníky, nezbude asi nic jiného, než aby znovu vykonali noviciát ve svém řádě.*“¹⁶⁷ „*A v zástupu nikdo ani nehlesl a všichni svěsili hlavy. Byli zvyklí poslouchat bez odmluvy.*“¹⁶⁸

Přirozeně nesmíme opominout ani další prostředí, v němž se traduje vzpomínka na „*pana profesora*“, přátelského kněze s bezprostředním vztahem k mladým, autentického pedagoga připraveného zůstat otevřený vůči novým inspirativním teologickým myšlenkám i vědeckým objevům. Máme samozřejmě na mysli okruh Peckových studentů a mladých, kteří se s ním setkávali ve škole, na duchovních cvičeních a letních táborech. „*Málokdy se mi poštětilo, abych potkal člověka žijícího v tak dokonalém souladu se svým přesvědčením,*“ vzpomíná kupříkladu astrofyzik Jiří Grygar,¹⁶⁹ který zároveň rád připomíná i Peckovu schopnost popularizačního přístupu, jež pro něho zůstala celoživotní inspirací.¹⁷⁰ Jako na rozhodující pedagogický vzor na Pecku dále vzpomínal mimo jiné třeba i kněz a biskup skryté církve Stani-

164 Tamtéž, s. 218.

165 Tamtéž, s. 218.

166 Tamtéž, s. 219.

167 Tamtéž, s. 220.

168 Tamtéž, s. 220.

169 Grygar, Jiří: Dominik Pecka: Z deníku marnosti. *Omega 2*, 1994, s. 55.

170 Grygar, Jiří: *Svět vědy a víry. Soubor tří přednášek proslavených v letech 1990–1993, doplněných záznamem diskusí.* Valašské Meziříčí 2002, s. 57.

slav Krátký¹⁷¹ nebo opat želivského kláštera Bohumil Vít Tajovský: „*Měl jsem vždycky blízký vztah k mladým lidem. V tomto směru byl mým vzorem pan profesor Dominik Pecka. Snažil jsem se, abych byl jako on spíše přítelem studentů než přísným profesorem.*“¹⁷²

Na úplný závěr dodejme, že Dominik Pecka nepřestává být inspirativní i jako člověk, a to zejména smyslem pro humor, optimismem, schopností nadhledu ve vztahu k vlastnímu utrpení a celoživotním úsilím o sebepoznání a sebezdokonalení. Jako člověk, křesťan i kněz žil naplno svou vírou a také plně prožíval radosti i strasti české církve ve 20. století. Pokud bychom měli několika slovy vystihnout to, o co celý život usiloval, řekli bychom, že jako člověk a kněz usiloval především o obnovu lidství člověka, neboť „*něčím krásným je člověk, je-li člověkem*“.¹⁷³

Dominik Pecka, ale i Emanuel Masák a Antonín Ludvík Stříž si byli dobře vědomi, že úsilí o opravdové lidství provází boje, zápasy, chvíle temnoty, krize a pády, pro něž dovedli mít hluboké porozumění. Každý po svém se proto snažili zůstat nablízku člověku i v těchto krizích a pádech. Věděli totiž, že „*člověk je rozednívání noci, a to noci getsemanské. Ježíš se potí krví. Ale my nesmíme spát.*“¹⁷⁴

171 Krátký, Stanislav: *K plnosti. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. Brno 2004, s. 27.

172 Tajovský, Vít Bohumil: *Člověk musí hořeti. Rozhovor Aleše Palána a Jana Paulase s opatem želivského kláštera*. Praha 2001, s. 171.

173 Pecka, Dominik: *Starý profesor vzpomíná. Vlastní životopis*. Praha 1996, s. 84.

174 Pecka, Dominik: *Tvář člověka*. In: Chudoba, Bohdan – Pavelka, Artur – Pecka, Dominik: *Otázky dneška. Křesťanský realismus a dialektický materialismus*. Brno 1946, s. 115.